ААМҬА

«ААМТА»

Иаҧҭоуп 2013ш. Март азы

№ 3-4 (40) 2016ш. март-апрель

АҦСНЫ АШӘҚӘЫҨҨЦӘА РЕИДГЫЛА АГАЗЕҬ

ГАЗЕТА СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ РЕСПУБЛИКИ АБХАЗИЯ

ОМАР БЕИГӘАА – 115 ШЫҚӘСА

Аҧсны иазгәаҭахоит Ҭырқәтәылатәи аҧсуаа инарылукааша аҭарауаҩ, арккаҩы, апоет, ауаажәларратә усзуҩы, «Ахьз-Аҧша» аорден I аҩазара занашьоу Омар Беигәаа (1901–2000) диижьҭеи 115 ш. аҭра

Омар Баирам-иҧа Беигәаа диит 1901 ш. ииуль 1 азы Ҭырқәтәыла. 1930ш. иреиҳау аҭарауиурҭа далгеит анҷьныр-абнаазаҩ изанааҭ иманы. 1964ш. инаркны атәанчара ашҟа даниас Кавказтәи акультуратә еилазаара Сҭампылтәи аҟәша аҟны аус иуан. Инапы алакын аҧсуа бызшәеи, аетнографиеи, аҭоурыхи рыҭҭаара, аҧсышәала ажәеинраалақәа иҩуан.

«Аҧсуа мифологиа» (Сҭампыл, 1971), ҩ-томк иҟоу «Кавказ» (Сҭампыл, 1985, 1986) иусумҭа хадақәа ракәны иҟоуп.

О.Беигәаа иҭҭаамҭақәеи иусумҭақәеи хәарҭара рыланы иаанхеит аҧсуа ҭоурыхҭҭаараҿы.

О.Беигәаа иабшьҭра Аҧсны, иахьатәи Аҟәа араион Абжьаҟәа ақыҭа еиуан, XIX ашә. аан (1877-1878) мшыннырцәҟа ихырҭәан.

2013ш. Аҟәа иаартын О.Беигәаа ихьз зху аҳәаанырцәтәи аҧсуаа рҭоурых амузеи. Аҳҭны-қалақь аҿы иҟоуп уи ихьз зху амҩагьы.

Аҧсны Ахада Рауль Ҳаҷьымба инапы зҭаиҩыз Аусҧҟа ала, иаҧҭан О.Бигәаа диижьҭеи 115ш. аҭра аиубилеи азгәаҭаразы Аҳәынҭқарратә комиссиа Аҧыза-министр Артур Амқәаб ихантәаҩрала. Уи аилазаараҿы иҟоуп: Геннади Аламиа, Уасил Аҩзба, Шамиль Азынба, Алеко Гәарамиа, Алықьса Гогәуа, Сонер Гогәуа, Владимир Занҭариа, Ҷьамбул Инҷьгиа, Мушьни Лашәриа, Анзор Мықәба, Маҳинур Папаа-ҧҳа, Рушьбеи Смыр, Вадим Ҳаразиа, Оқтаи Чкотуа, Зураб Ҷьапуа.

Омар Беигәаа диижьҭеи 115ш. аҭра аиубилеи инамаданы акыр аусмҩаҧгатәқәа азгәаҭоуп.

РАҦХЬАЗА АКӘНЫ..

Уаанза Аҧсны Аиҳабыра Реилазаара иаднакылахьаз ақәҭара инақәыршәаны апоет Т. Аҷьба ихьз зху Алитературатә премиа аҧнаҭеит Аҧсны акультуреи аҭоурых-культуратә ҭынха ахьчареи рминистрра. Абри азбахә далацәажәеит аминистр Е. Арсалиа. Уи иазкны абрифинг мҩаҧган апоет имшира аҿны, март 11 рзы. «Ари акрызҭазкуа шьаҿоуп ҳҳатәы бызшәа арҿиареи, абаҩхатәра злоу аҿар рыдгылареи рзы, инеизакны алитература зегь азы», - азгәалҭеит уи.

Е. Арсалиа адырра злаҟалҭаз ала, апремиа аиуразы аконкурс мҩаҧгалахоит хышықәса рахьтә знык. Ралкааразы иқәыргылахоит акьыҧхь збахьоу аҩымҭақәа абарҭ ажанрқәа рыла: апоезиа, апроза, адраматургиа.

Номинациаҭҧхьаза азәазәа роуп иалкаахо. Аконкурс реаладырхәыр рылшоит ахәыҷқәеи ақәыҧшҭәеи рықәра иаҭанакуа аҩымҭақәа равторцәа.

«Сынтәа имҩаҧгахоит раҧхьазатәи аконкурс. Уи иамеханакуеит аибашьра ашьҭахьтәи аамҭа иаҭанакуа, уи нахыс имҩаҧгахо рҟны апремиа аиуразы иқәыргылахоит анаҩстәи хышықәса ирылагзаны иаҧҭахо аҩымҭақәа», - лҳәеит аминистр.

Акультуреи, аҭҭаарадырреи, аҭареи рзы Аҧсны Ахада иабжьгаҩ Вл. Занҭариа иазгәеиҭеит, акультура аминистрра иаҧнаҭаз апремиа цхыраагза бзианы ишыҟало арҭаҩцәа рзы. Дазааҭгылеит, машәыршақә шакәым Таиф Аҷьба ихьз шахҭоу. Уи аҧсуа поезиа даҿа ҩазара ҿыцк ахь ахагалара зылшаз ашәҟәыҩҩцәа дшыруазәку, насгьы ахәыҷқәа ирызку еилыхха иҟоу аҩымҭақәа аҧызҭаз дышреиуоу.

Алитературатә премиа аиуразы аконкурс еиҿнакаауеит акультуреи аҭоурых-культуратә ҭынха ахьчареи рминистрра. Аҩымҭақәа ралҧшаареи аиааира зго ралкаареи анапы ианызаауеит аминистрра акомиссиа. Уи шьақәыргылоуп алитературеи, акультуреи, аҭареи русхк амаҭ азызуа аҟазацәа рыла.

Аконкурс аҟны аиааира зго рыцҧхьаза ирҭоит 50 нызқь мааҭ.

Ашәҟәы ҿыц

ИУА КОҒОНИА

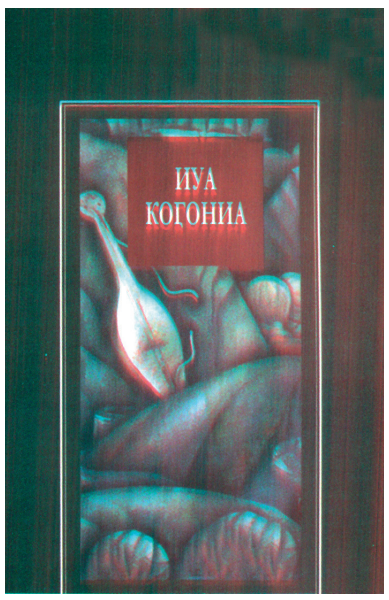

Аҧсуа литература аклассик, абаҩхатәра ҟаимаҭ злаз апоет-қәрахьымза Иуа КоҒониа иажәеинраалақәеи ипоемақәеи 1974ш. раахыс хазы шәҟәны иҭымҭыцызт. Аҧсуа ҧхьаҩцәа уи иазыҧшижьҭеи акыр шықәса ҭуан.

Абар, ааигәа Аҧсныҳәынҭшәҟәыҭыжьырҭа аҟны иҭыҭит апоет иҩымҭақәа реизга. Ашәҟәы еиқәиршәеит Аҧсны жәлар рпоет, академик Мушьни Лашәриа, аҭакзыҧхықәу аредакторс дамоуп Даур Наҷҟьебиа.

Аҭыжьымҭа еиқәыршәоуп, аҧсышәала еиҧш, аурысшәахь еиҭагоу апоет иҩымҭақәа рыла. Ашәҟәы иагәылоуп иара убас ашәҟәыҩҩцәеи аҭарауааи апоет-қәрахьымза изыркхьаз ргәалашәарақәа, насгьы ҳпоетцәа уи изкны ирҩхьоу ажәеинраалақәа. Ашәҟәы аҭакы еиҳагьы ихадырҭәааауеит апоети уи иҭынхацәеи рфотосахьақәа.

Зызбахә ҳамоу аҭыжьымҭа аҧхьаҩцәа рнапаҿы ироуит ахаҭабзиара иагымкәа, аполиграфиала ибзианы еиҿкааны.

Ашәҟәы ацәа иану асахьа акәзар, еицырдыруа аҧсуа сахьаҭыхҩы Валери Гамгиа иусумҭа аҟнытә иаагоуп. Аҭыжьымҭа асахьаҭыхҩы – Аҧсны Аҷьынҷьтәылатә еибашьраан ҳаҧсадгьыл ахьчараан (1992ш.) иҭахаз аурыс поет Александр Бардодым иан Маргарита Бардодым. Атираж – зқьы цыра ыҟоуп.

Хымҧада, ари аҭыжьымҭа ҳамҭа бзиоуп аҧсуа литература, хаҭала Иуа КоҒониа ирҿиамҭақәа бзиа избо, ирызҿлымҳау зегьы рзы.

Амемориалтә ҕәы аартуп

ВИТАЛИ ЛАКРБА ИГӘАЛАШӘАРА

Ааигәа Аҟәа, Аидгылара амҩаҿы игылоу А.Чачба ихьз зху аҳәынҭқарратә сахьаркыратә ҭараиурҭа аҭзаҿы иаартын иаамҭамкәа зыҧсҭазаара иалҭыз асахьаҭыхҩы, аскульптор, аҿыханҭаҩ, 1970-2000 шш. раан ара рҭаҩыс аус зуаз, аамҭак азы уи еиҳабысгьы иамаз Витали Кәыҷа-иҧа Лакрба имемариалтә ҕәы.

Уи аартра иалахәын Аҧсны акультуреи аҭоурых-культуратә –ынха ахьчареи рминистр Ельвира Арсалиа, Аҟәа ақалақь Ахадара аиҳабы Адгәыр Ҳаразиа.

Витали Лакрба диит 1943ш. маи 16 рзы Гәдоуҭа. Аҭара иҭон Аҟәатәи аиндустриатә техникум аҟны, уи нахыс дҭалеит асахьаҭыхра Қарҭтәи аҳәынҭқарратә академиа (1964-1970). Аҧсны асахьаҭыхҩцәа Реидгыла еиҿнакаауаз ацәыргақәҭақәа зегьы. Иусумҭақәа цәыргақәҭан Москва, Варшава, Дрезден уҳәа. СССР-и Аҧсни рсахьаҭыхҩцәа Реидгылақәа дрылан.

«АЛАШАРА» АПРЕМИАҚӘА РАНАШЬОУП

Ажурнал «Алашара» 2015 шықәсазы ианылаз рахьтә ажиури иалнакааз аҩымҭақәа равторцәа: апоетцәа, апрозаикцәа, алитератураҭҭааҩцәа апремиақәа ранашьоуп.

Есышықәсазтәи апремиақәа аҧҭоуп апоезиеи, апрозеи, акритикеи рзы, иара убас апремиақәа хҧа аҧҭоуп хазы аҿар рзы.

Мазалатәи абжьыҭирала 2015 шықәсазтәи апремиақәа ранашьоуп: еиҳаны абжьқәа зауз: апоезиа аҟны – Анатоли Лагәлаа, апрозаҿы – Аҧсны жәлар рышәҟәыҩҩы Алықьса Гогәуа, акритикаҿы – афилологиатә ҭҭаарадыррақәа рдоктор Валентин Кәаҕәаниа.

Аҿар рыҩнуҭҟа рҩымҭақәа алкаауп: Абзагә Аҟалҕьба (апоезиа), Саида Ҳаҷьым-ҧҳа (апроза), Дифа Габниа (акритика).

АХАТӘЫ БЫЗШӘА: АГӘААНАГАРЕИ АГӘҬАХӘЫЦРАҞӘЕИ

АХЕИҞӘЫРХАРА АЦАԤХА

Иныҟәырԥшны излашьаҟәыргылоу ала, адунеи аҟны 6-нызқь рҟынза абызшәаҟәа ыҟоуп. Аҵарауаа излазгәарҭо ала, хатәы бызшәас англыз бызшәа ныҟәызго рзы егьырҭ абызшәаҟәа рҵаразы иаҟәырзтәу аамҭаҟәа еиԥшым. Аиапон, акитаи (мандаринтәи кантонтәи адиалектҟәа), акореи бызшәаҟәа рҵаразы иаҭахуп 2,2-нызқь сааҭ. Аԥшьбатәи аҭыԥаҿ игылоу араб бызшәа аҵаразы – 2,2-нызқь сааҭ рҟынза. Аестон бызшәа ахәбатәи аҭыԥ амоуп – 1,1-нызқь сааҭ. Убасҟакҵәҟьа аҭахуп афин, авенгер, амонгол, авиетнам, атаи бызшәаҟәа рҵара. Аурыс бызшәа зҵара цәгьоу жәа-бызшәак рахь иалазам, аха иуадаҩу абызшәаҟәа ргәыԥ иаҵанакуеит. Уи аҵаразы иаҭахуп 1,1нызқь сааҭ.

Аԥсуа бызшәа азбахә араҟа иҳәамзаргьы, еилкаауп еилазаашьала иуадаҩу абызшәаҟәа ишрылаԥхьазоу.

ИуНЕСКО ирыланарҵәо адырраҟәа рыла, иахьа иҟоу 6-нызқь бызшәа рахьтә ҳазну ашәышыҟәса нҵәаанза рыбжеиҳарак бжьазыр ауеит.

Ҳазҭагылоу аамҭазы 2-миллиардк рҟынза адунеи аҟны ауааԥсыра англыз бызшәала ицәажәоит.

Даеа дырраҟәак рыла, адунеи аҟны 7.100 рҟынза зыԥсы ҭоу абызшәаҟәа ыҟоуп, аха урҭ рахьтә 90% рҟынза досу зхы иазырхәо рхыԥхьазара 100-нызқьҩык иреиҵоуп. Зыԥсы ҭоу абызшәаҟәа рахьтә 1519 бызшәа анызаараӡы ашәарҭара иҭагылоуп. Уахь инаҵаны даеа 915 бызшәа анызаараҵәҟьа амҩа ианул.

Адунеи аҟны зегьреиҳа ирылаҵәоу рахь иԥхьазоуп: акитаи, аиспан, англыз, хинди, араб, апортугал, абенгал, аурыс, аиапон бызшәаҟәа. Урҭ ирышьҭанеиуеит анемец, афранцыз, аиталиан уҳәа.

Еидҵоу Амилаҭҟәа Реиҿкаара адырраҟәа рыла, онлаин аҟны ахархәара рымоуп абызшәаҟәа 500. Google аҟны акәзар, ахархәара рымоуп 348 бызшәа, Википедиа – 290, Феисбук – 80, Твиттер – 28, LinledIn – 24.

Абызшәаҟәа рхыԥхьазарала уахәаԥшуазар, аинтернет ҭәуп.

Еиҳа ирылаҵәоу авебсаитҟәа 10-миллионк рахьтә 55, 2 % англыз бызшәала иҟоуп. Арҭ аҿырԥштәҟәа реырзааигәартәуеит афранцыз, анемец, аиапон, аурыс бызшәаҟәа мацара, урҭ ирыҵанакуеит 4 инаркны 5,8% рҟынза авебсаитҟәа.

Адиалектҟәа змоу акитаи бызшәала акәзаргьы, 2,4 – 2,8% роуп авебсаитҟәа иҟоу, иахьазы уи зхатәы бызшәоу рхыԥхьазара 1,2 миллиард рҟынза ишыназогьы.

Ажәаҟәа рҟны мацара акәым ауадаҩраҟәа ахьыҟоу. Онлаин аҟны ажәаҟәа рыҩразы ахархәара змоу асимволҟәагьы апроблемаҟәа рыцуп. Аинтернет зхы иазырхәо 3,2 миллиардҩык алатин шьаҭа змоу изаԥхьазом. Убри аҟнытә, асаит WWW. tacebook. com дара рзы акгьы аанагазом, аилкаарагьы рцәыцәгьоуп. Араб, акитаи, акириллица, тамильтәи, иврит уҳәа абызшәаҟәа рыла аинтернет-адресҟәа реиҟәыршәара иалнаршоит адунеи аҟны аинтернет еилыркаауа ашьаҟәыргылара ҳәа агәаанагара рымоуп аҵарауаа азәырҩы.

Ҳазҭагылоу аамҭазы адунеи аҟны адемографиа аизҳара аганахьала аеахьаԥсахуа инамаданы, аҵарауаа излашьақәдырӷәӷәо ала, аҿиара амҩа иану англыз бызшәа шыҟәсҟәак рыла иацлабуа иҟало акитаи бызшәазаҵәык акәхоит. Иҟалап англыз бызшәа аҩбатәи аҭыԥ ахь ииасыргьы.

Амилаҭҟәа Рлига аныҟаз уи анапхгараҿы аусмҩаԥгара абызшәа ҳәа аԥхьагылара аман афранцыз бызшәа. Аха, Аҩбатәи адунеитә еибашьра ашьҭахь Еидҵоу Амилаҭҟәа Реиҿкаара анаԥҵаха (26.06.1945) Аԥҟаԥҵәа анапы аҵаҩын хә-бызшәак (англыз, аиспан, акитаи, аурыс, афранцыз) рыла. 1996ш. Еидҵоу Амилаҭҟәа Реиҿкаара Ассамблеиа хада аҟны избын арҭ абызшәаҟәа официалтә бызшәаҟәаны рышьаҟәыргылара. Англызи афранцызи бызшәаҟәа ракәзар, – аусмҩаԥгара абызшәаҟәас. 1968ш. аурыс бызшәагьы арахь иацлеит. 1973ш. акәзар, аусмҩаԥгара абызшәаҟәа рахь иацырҵеит акитаи, араб бызшәаҟәа. Абасала, аофициалтә бызшәаҟәа ҳәа ирылаԥхьазахаз араб бызшәагьы налаҵаны, аусмҩаԥгара абызшәаҟәа ҳәа ишьаҟәгылеит. 1983ш. арҭ абызшәаҟәа рыфбагьы азханаҵеит Ашәарҭаратә Хеилакгьы.

Аҵыхәтәантәи ашыҟәсҟәа рзы Еидҵоу Амилаҭҟәа Реиҿкаара аофициалтә бызшәаҟәа рахь абызшәа ҿыцҟәа ралаҵара реазыршәоит атәылаҟәа жәпакы. Урҭ иреиуоуп: Ҭырқәтәыла, Португалиа, Индиа уҳәа.

Арҭ аҿырԥштәҟәа иаҳдырбоит адунеи аҟны абызшәаҟәа реицлабра, досу рнырра аҟаҵара ишашьҭоу.

Ҳазҭагылоу аамҭазы ахатәы бызшәа агәцаракреи, арҿиареи, аларҵәареи даара иазхьаԥшуеит Франциа. Избан акәзар, адунеи аҟны уаанза аԥхьагылара аман, еиҳа имҩасуан афранцыз бызшәа. Еидҵоу Амилаҭҟәа Реиҿкаара анаԥҵаха нахыс уи иааннакылоз ароль ԥсыехеит. Аԥхьагылара ааннакылеит англыз бызшәа. Аҭҵаарадырра-техникатә прогресс аҟны ицәырҵуа атермин ҿыцҟәа реиҳаразак англыз бызшәала ишьақәгылоит, насгьы уи аинтернет аинформациатә технологиаҟәеи ановигациеи аҳаиртә мчҟәа рҟны ихадоу бызшәахеит. Атехникатәи аҭҵаарадырратәи ҭыжьымҭаҟәа реиҳаракгьы англыз бызшәала иҭыҵуеит. Адунеи аҟны аинформациа зегьы 80% рҟынза ари абызшәала ауп архив аҟны ишырҵәахуа. Ҟазшьа ҷыданы иаҵубаауа иуакуп абызшәаҿы ажәаҟәа ахькьаҿу, убри аҟнытә, ахархәарагьы есааира аеарҭбааует.

Ҳазҭагылоу аамҭазы Франциа афранцыз бызшәа иахьахзызаауа оумашәа ибатәзам, избанзар атәыла амчраҟәа уи анырра аҵәызуа иалагар ҳәа иацәшәоит. Азакәанҟәа инадыркны, ари атәылаҿы иаԥҵоуп, аусгьы руеит ахатәы бызшәа ахьчареи арҿиареи иацхраауа еиуеиԥшым акомиссиаҟәа, афондҟәа, ахеидкылаҟәа. Абызшәа ахьчаразы Ареспубликатә ҵакы змоу акомиссиаҟәа акымкәа-ҩбамкәа иҟоуп. Аԥыза-министр иакәзар, аиҳабыратә комиссиа напхгара аиҭоит. Азакәанҟәагьы русура даара иацклаԥшуеит. Есышыҟәса урҭ ирынагзашьоу азы Апарламент аҟны аҳасабраҟәа ддырҟаҵоит. Азакәан ианагзашьоу ахылаԥшра рыдҵоуп аполициа, иара убас ашәҟәы иҭагалоу, аус зуа абызшәа ахьчаразы ассоциациаҟәа.

Ахатәы бызшәа ахьчаразы иаԥҵоу азакәан анаҩсангьы, ирыдыркылеит уи хазырҭәаауа ашәҟәы «Афранцыз бызшәа арбеиаразы 1996ш. ииуль 3 азтәи Адекрет». Уи атерминологиатә комиссиа аусура азакәанԥҵара ашьаҭа шьаҟәнаргылоит. Ҳазҭагылоу аамҭазы Франциа абызшәатә политика шьаҭас иамоуп еиуеиԥшым астатус змоу азакәанԥҵаратә шәҟәҟәа: азакәан, адекретҟәа, аҵиркулиартә шәҟәҟәа. Ихадоу ҳәа иԥхьазоу 1994ш. ирыдыркылаз Азакәан ауп.

XVII ашә. анҵәамҭа инаркны адунеи аҟны аԥыжәара аанызкылоз афранцыз бызшәа иамаз анырра XIX ашә. анҵәамҭазы ихыркәшахеит. Иахьа афранцыз бызшәа ахьчара даара иахьгәцараку змадоугьы адунеи аҟны иамаз анырра ахьацәызыз ауп ҳәа азгәарҭоит аҵарауаа.

Урыстәылатәи Афедерациа аҟны, ирыдыркылеит (01.06.2005) «Урыстәылатәи Афедерациаҿы аҳәынҭҟарратә бызшәа азы» Азакәан. Хара имгакәа ирыдыркылеит (29.12.2005) Афедералтә программа ҷыда «Аурыс бызшәа (2006 – 2010 шш.)». 1991ш. раахыс Урыстәылан есышыҟәса, маи 24 рзы иазгәарҭоит аҳәынҭҟарратә ҟазшьа зауз Аславиантә ҩыреи акультуреи Рымш.

Арҭ аҿырԥшҟәа иаҳдырбоит, аурыс бызшәа мҽхакы ҭбаала ишаларҵәоугьы, уи ахьчареи, арҿиареи, азыргареи Урыстәылатәи Афедерациаҿы ишыгәцараку, аԥеиԥш ишахзызаауа.

Зхыԥхьазара рацәоу амилаҭҟәа рхатәы бызшәаҟәа реиҟәырхара ианазыҟәԥо, акыр аусмҩаԥгатәҟәа анрыдыркыло, рынагзарагьы амҩа ианану аамҭазы, ҳара ҳаԥсадгьыл аҟны еиҳагьы аԥсшәа гәцараҳкуазароуп. Ус анакәымха, иҳазгәаамыгзакәа аамҭа иҳацәнарзуа еиҳахоит. Аԥсны Аҳәынҭҟарра Азакәан хада – Аконституциа аҟны ишьақәырӷәӷәоуп аԥсуа бызшәа астатус, уи ҳәынҭҟарратә, усеилыргаратә бызшәаны иарбоуп. 2001ш. Аԥсны Раԥхьатәи Ахада В.Г.Арӡынба Иусԥҟала иаԥҵан Аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә фонд.

2007ш. ноиабр 14 аахыс Аԥсны аус ауеит «Аҳәынҭҟарратә бызшәа азы» Азакәан. Уанза Аԥсны Ахада Иусԥҟала (25.10.2007) иаԥҵан Аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә программа (2008-2016шш.). Уа шыҟәсыла еихшаны иарбоуп аминистрраҟәеи еиуеиԥшым аусҳәарҭаҟәеи инарыгзараны иҟаз. Иаагозар, 2015ш. Аԥсны аҳәынҭҟарратә усбарҭаҟәа зегьы рҟны аԥсышәала аусмҩаԥгара алагалазар ахәҭан, аха изынагзамхеит. Ахатәы бызшәа азыргара иацхраауа иреиуаны, Аԥсны, октиабр 27 рзы есышыҟәса иазгәарҭоит аԥсуа бызшәа Амш. Аха, аҭагылазаашьа иаҳнарбоит ирыдыркыло ауснагзатәҟәа шазымхо.

«2008 – 2016 шш. рзтәи аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә программа» анагзаразы ишьақәырӷәӷәан акомиссиа, далхын аханҭәаҩы. Уи аилазаараҿы иҟан Аԥсны ибзианы ирдыруа, зҳәынҭҟарреи зуаажәлари рзы аҵьабаа збахьоу.

Апрограмма еихшан хәҭала: аԥсуа бызшәа ҳәынҭҟарратә бызшәак аҳасабала арҿиара ахырхарҭа хадаҟәа; аԥсуа бызшәа арҿиара аҭҵаарадырра-методикатә цхыраагзарала аиҟәыршәара; абжьаратә аԥсуа школҟәа 5-11-тәи аклассҟәа, иаԥсуам ашколҟәеи азанааҭтә ҵараиурҭаҟәеи рҟны арҵара аԥсуа бызшәа ашҟа аиагаразы арҵагатәи анорматив-методикатәи цхыраара рыҭара; Аԥснытәи аҳәынҭҟарратә университет аҟны аԥсуа бызшәа арҵараан арҵаратәи анорматив-методикатәи цхыраара рыҭара; аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә программа информациала аиҟәыршәара; аиҿкаара агмыжьра.

Апрограмма ахәҭаҟәа рҟны иарбоу аусмҩаԥгатәҟәа зегьы рынагзаразы аҿҳәараҟәагьы азгәаҭан. Анагзаразы арахь иаҵанакуа рхыԥхьазараҿы иҟоуп аԥсуа бызшәала акомпиутертә технологиаҟәа рыларҵәара. Иазгәаҭатәуп иара убас аорфографиатә жәар, аурыс-аԥсуа аԥсуа-аурыс терминологиатә жәар уҳәа рҭыжьра; арҵага шәҟәҟәа: азеиԥш ҭоурых (5-6-тәи, 7-тәи, 8-тәи, 10-11-тәи аклассҟәа), агеографиа (7-8-тәи, 10-11-тәи аклассҟәа) уҳәа рҭыжьра; амилаҭ-сахьаркыратә литература азы арҵагатә хархәага аиҟәыршәара, еиуеиԥшым аметодикатә цхыраагзаҟәа рҭыжьра. Абас ирацәоуп иарбоу.

Инеизакны уахәаԥшуазар, аҳәынҭҟарратә программа ала инагзоу аасҭа иҟаҵам еиҳауп, ари мазам. Аҵыхәтәантәи ашыҟәсҟәа рзы аусура акыр ихьысҳахеит. Иахьазы, уи аус ахьынзауа еилыхха иубартә иҟам. Инагзоу, мамзаргьы изхьымзаз аилыргара ахәҭаны иаабоит. Ҳгәаанагарала, аамҭа ахаҭа иҳаҵанаҳәоит аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә программа ҿыцны ашьақәыргылара шаҭаху. Еиҳа алҵшәаҟәа аанашьҭуеит, аҭакԥхыҟәрагьы шьҭнахуеит ашыҟәсҟәа арбаны иназыгзараны иҟоу аусҳәарҭаҟәа реиҟәыԥхьазараан хьызҳәала урҭ рнапхгаҩцәагьы рыжәлаҟәа арбазар.

Ахатәы бызшәа ҳәынҭҟарратә бызшәаны ахархәара аларҵәараҿы адунеи аҟны аԥышәа хҭагылазаашьа излахәарҭахаша ала иазхьаԥштәуп. Аханатә еиҿкаатәуп, ирҿыԥштәуп, ишьақәыргылатәуп иахәҭоу амыругаҟәа зегьы, иԥшаатәуп азнеишьа ҿыцҟәа, уи нахыс ауп абызшәа ахархәареи аларҵәареи аԥеиԥш бзиа анрауа. Абызшәа хеиҟәырхагоуп. Ҳажәлари ҳҳәынҭҟарреи хеиҟәырхагас ирымоу аҵаԥха аԥсуа бызшәа ауп. Ҳмилаҭ рԥеиԥш лаша уасхырс иамоу ахатәы бызшәа акәны егьаанхоит. Аиҿкаара агымкәа уи аиҟәырхареи, арҿиареи, аларҵәареи шаҟа игәцараҳкуа иахьԥшуп ҳхеиҟәырхара. Узеигәырӷьаша, агәыӷра бзиагьы узҭаша акәны ишьатәуп иахьа Аԥсны аполитикатә напхгара, Аԥсны Ахада аԥхьа днаргыланы, избамзар ада ԥсыхәа змам ари апроблема ахьеилыркаауа, азбрагьы амҩа ахьазылырхуа, адҵақәагьы ахьыҟәдыргыло.

Иахьа агәыӷра бзиа ҳазҭо ауснагзатәҟәа ыҟәыргылоуп. Аԥсны Ахада инапы зҵаиҩыз адҵа (19.01.2016) инаҟәыршәаны аҳәынҭҟарратә абызшәатә политика азҵаараҟәа рзы Аԥсны Ахада ицхырааҩс дҟаҵоуп Ҭали Цьапуа-ԥҳа. Аԥсны Ахада Иусԥҟала Ҭали Цьапуа-ԥҳа аамҭакала аԥсуа бызшәа арҿиара аҳәынҭҟарратә программа анагзаразы акомиссиа ахантәаҩрагьы лнапы ианҵоуп. Абасала, аԥсуа бызшәа аҳәынҭҟарратә программа анагзаразы иаԥҵоуп аусбарҭа ҷыда. Ари шьаҿа бзианы ишьатәуп. Аханатә абас еиԥш ала иазнеизҭгьы, 2008ш. ирылаҳәаз апрограмма анагзараҿы акыр аҟәҿиараҟәа ыҟазаарын. Аха шьҭа, аԥсуа интеллигенциа аԥхьа инаргыланы, ҳажәлар хьаас ирымоу амилаҭтә ҵакы змоу апроблема ишахәҭоу анагзараҿы, хымԥада, неилых ҟамҵа аицхыраара, ажәаахыр еибыҭара, даеа аамҭак еиԥшымкәа аидгылара иаамҭоуп.

Еиуеиԥшым ажәарҟәеи, арҵага шәҟәҟәеи, ахәыҷҟәа ирызку ашәҟәҟәеи аметодикатә цхыраагзаҟәеи ҭрыжьуеит, амультфильмҟәа уҳәа еиҭаргоит. Аусура мҩаԥысуеит, аха уи азхом. Аҳәынҭҟарратә бызшәа аусмҩаԥгараҿы ишахәҭоу аҭыԥ аанакыларц аԥхьаза иргыланы еиҟәыршәатәуп аусмҩаԥгара иамадоу атерминологиатә жәарҟәа. Ахыҟәкы анагзара даара иуадаҩхоит аԥсышәала акомпиутертә технологиаҟәа рыларҵәара иазхьаԥшымзар. Иахьазы иҳамам изыхәҭоу аҳәынҭҟарратә усбарҭаҟәа рыла ишьаҟәырӷәӷәоу аҩышьаԥҟарра (досу ишаиҭаху иҩуа иауам). Аԥсышәала акомпиутертә программа инагзаны ишьаҟәыргылам (иҟоу аусураҿы иманшәалам, аԥсуа шрифтҟәа аус рыдулам, убри аҟнытә, даара аԥынгылаҟәа ҟанаҵоит). Иахьа Аԥсны иаларҵәоу акомпиутертә технологиа тәым бызшәала иҟаҵоуп, аус адызулогьы аԥсуаазам, аригьы проблемоуп. Анҭыҵ иаазатәуп апрограммистцәа, лимитла иреиҳау аҵараиурҭаҟәа ирылыргатәуп аԥсшәа здыруа амилаҭтә кадрҟәа. Ауаа русурҭа ҭыԥҟәа реиҳаразак рҟны акомпиутерҟәа аԥсуа шрифт ҭазам (ари зегь рааста имариоу усуп, аха избамкәа иаанхоит). Абасала, ирацәоуп избатәу азҵаараҟәа. Аха аҩышьаԥҟареи, еиуеиԥшым ажәарҟәеи, аԥсышәала акомпиутертә технологиаҟәа рпрограммеи рыла еиҟәыршәамкәа аус ԥхьаҟа ишзымцо еилкаауп. Аҳәынҭҟарратә бызшәа ахархәареи аларҵәареи рзы азакәани аҳәынҭҟарратә программа анагзаразы ҿыц иаԥҵоу акомиссиеи рнаҩсангьы иаԥҵахароуп урҭ русура иацхраауа еиуеиԥшым ауаажәларратә хеидкылаҟәа. Избанзар аҳәынҭҟарратә бызшәа аларҵәара мҽхакы ҭбаала еиларсуп, ахырхарҭаҟәа еиуеиԥшым. Ҳажәлар рԥеиԥш ахаҵгылара иабзоурахоит амилаҭ хдырра ашьҭыхрагьы.

В. АԤҲАЗОУ

«АЛАШАРА» № 1

Иҭыҵит алитература-сахьаркыратә ауаажәларра-политикатә журнал Алашара» изаамҭану актәи аномер. Иазгәаҭатәуп уажәазы ажурнал еиднакылаз ажанрҟәеи атемаҟәеи мҽхакы ҭбаала ишеиларсу.

Ишдыру еиԥш, сынтәа аҳәаанырцәтәи аԥсуаа иналукааша иреиуоу, аҭоурыхҭҵааҩ, апоет Омар Беигәаа диижьҭеи 115 шыҟәса ҵуеит. Абри арыцхә инамаданы ажурнал аҟны икьыԥхьуп Валентин Кәаӷәаниа иаԥхьажәа хәҷы зцу иажәеинраалаҟәа. Миха Лакрба диижьҭеи 115 шыҟәса аҵра иазкны икьыԥхьуп иновеллаҟәа рыхәҭак.

Апоетцәа Гәында Саҟаниеи Заира Ҭҳаиҵыкәи 50 шыҟәса рхыҵра инаԥшьны ажунал ианылеит ражәеинраалаҟәа. Ашәҟәыҩҩы, ажурналист, апублицист Сергеи Чакветазе иакәзар, 80 шыҟәса ихыҵит. Уи иԥсҭазаареи ирҿиареи ирзикит Анзор Мыҟәба истатиа. Ара икьыԥхьуп иара убас ашәҟәыҩҩы илаф ажәабжь «Изжәлап, нас, ҵәыца дула».

Ашәҟәыҩҩы Цьума Аҳәба иавтобиографиатә жәабжьҟәа рҟнытә аԥхьаҩцәа ирыдигалоит «Ауаҩреи ауаҩымреи рҳәаа», «Аҟәыӷареи аԥсуареи». Акьыԥхь рбеит апоетцәа Мушьни Миҟаиа, Терент Ҷаниа, иара убас Дмитри Габелиа ражәеинраала ҿыцҟәа.

Аҵарауаҩ Владимир Агрба игәалашәара «Ауаҩы лаша» зыхьзу изкуп апоет, аҵарауаҩ Борис Гәыргәлиа.

«Аермантә литература аҟнытә» арубрикаҿы икьыԥхьуп Ованес Азнауриан иажәабжь «Автобус». Уи аԥсшәахь еиҭеигеит Виктор Кәакәаскьыр.

Ашәҟәыҩҩы иныҟәараҟәа» арубрикаҿы ашәҟәыҩҩы, адраматург Анзор Мыҟәба икьыԥхьымҭа «Шәзыниалакгьы, шәшаԥсыуаау шәхашәмырштын…» аҟны дизаҭгылоит Османтәи аимпериаҿы амаҵура дуҟәа змаз, аԥсуаа рхылҵшьҭра еиуаз, асулҭан Абдул Ҳамид иарӷьажәҩаны иҟаз ируазәкыз Гогәуа-ԥашьа.

«Апублицистика» еиднакылоит «Зажәеи зуси еицназго» зыхьзу Владимир Ҳараниа 75 шыҟәса ихыҵра иазикыз Алхас Чхамалиа истатиа. Ажурнал ари аномер аҟны иаҵҵоуп апоет Сарион Ҭаркьыл иҭынха «Аибашьраантәи амшынҵаҟәа».

«Аетноним «Абаза» иазкны ажәаҟәак» ахьзуп аҵарауаҩ Иура Аргәын иҭҵаарадырратә ҭынха.

«Аазара» атемала иҟәгылоит: Шьурбеи Царгәыш, Светлана Тапаӷәуа-ԥҳа.

«Аҿар рыбжьы» арубрикаҿы уажәазы рпоезиа ҳадыргалоит Абзагә Аҟалӷьба, Королина Быҭә-ԥҳа. Аԥснытәи Аҳәынҭуниверситет амагистрант Маиана Габниа, иара убас Мадона Ԥлиа-ԥҳа рстатиаҟәа.

Жәлар рҳәамҭа хьыршәыгәҟәа еизганы акьыԥхь иазлырхиеит Хьыбла Ҷыҭанаа-ԥҳа.

Павел Анҟәаб исатиратә жәабжь иахьзуп «Ҩ-гәалашәарак».

«Ашәҟә ҿыцҟәа» арубрика аԥхьаҩцәа иреилнаркаауеит ҿыц иҭыҵыз ашәҟәҟәа.

Ааигәа зыԥсҭазаара иалҵыз ашәҟәыҩҩы, адраматург, актиор Рушьни Цьопуа игәалашәара иазкуп В.Занҭариа икьыԥхьымҭа.

ИВАН ҬАРБА ДИИЖЬҬЕИ 95 ШЫҚӘСА ҴИТ

АҦСУАРЕИ АХАҴАРЕИ РЗЫШӘАҲӘАҨ

Иарбан милаҭзаалакгьы, хыҧхьазарала имаҷзаргьы, ирацәаазаргьы, знымзар-зны, ҧсабаратә мчык иабзоураны, рдоуҳатә культура амаҵ рурц азы, иаацәырҵуеит «аҧхьатәиқәа» ҳәа ззуҳәаша, зыжәлар ржәытә-рҿатә, рыцәгьарыбзиа, рҟазшьа аҷыдарақәа, рыуаҩра ҟазарала иаазырҧшуа ауаа нагақәа. Урҭ «аҧхьатәиқәа» ҳәа иҧхьазоуп, избанзар аҧынгылақәа ириааины, ажәлар ргәаҿы иназаны, агәыҕра рыҭаны, алашарахь, адыррахь изгоз амҩа ддырбеит. Амҩа ҳәа зызбахә ҳамоу – Д.Гәлиа зшьапы икыз асахьаркыратә литература акәзар, иаҭахын иҕәҕәаза ашьапы иқәзыргылашаз адоуҳатә мчы азҭоз, ҽакы иаламҩашьо зхатәы бжьы зхаз, зсахьаркыратә гьама бзиаз аҵеицәа. Убасҟан, аҧсуа литература аҿиара ианасакьаҳәымҭаз, уи азиас еиҧш амшын ианалалоз, алитература азҟазацәа даарылагылеит апоет, ашәҟәыҩҩы, ауаажәларратә усзуҩы Иван Константин-иҧа Ҭарба.

Изгәалашәо рацәаҩуп Иван Ҭарба бжеиҳан дахлафааны, бжеиҳан дазгәдуны иира ашықәс иазкны ииҳәоз ажәақәа: «Аҧсны иит 1921 шықәсазы, саргьы убри ашықәс азы сиит. Убри аҟнытә, сара сықәлацәа раҧхьа исыргылоит Аҧсны». «Иван Ҭарба егьырҭ дызларыламҩашьо ҳәа уҵаауа уалагар, – иҩуеит аҵарауаҩ ду Ш.Инал-иҧа апоет изикыз статиак аҿы, – раҧхьаза ухшыҩ азушьҭыр акәхоит апоет итематика аҭбааҭыцәра, насгьы ирҿиамҭақәа шамахамзар зегьы иахьатәи асовет ҧсҭазаара иазкуп.» Диашоуп аҵарауаҩ – Аҧсны, ашьхақәа, азиас, ахаҵара, аиҩызара, абзиабара цқьа, ажәларқәа риашьара, аҵьа абзиабара, абызшәа... Иарбан темоу апоет ирҿиамҭақәа рҿы ишьҭыхым. Иван Ҭарба Аҧсны ҿыц дациит, изҳаит, ашәа азиҳәеит дызлиааз аамҭа. Шамахамзар дуҧымлозар ҟалап рҿиаҩык, ҧҵаҩык, шәаҳәаҩык дызхылҵыз аамҭа акәымкәа дҽеа аамҭак амаҵ азызуа. Аха уи иаамҭа акырза ихьанҭан. Аҧсуа нхаҩыжәлар ирзыцәгьан иаалырҟьан азеиҧш еицынхарахь аиасра. Атәыла аекономика аиҵахара хәыҷгьы-дугьы ирныҧшуан, ианыҧшуан аҵара аус. Уи азмырхакәа иааит 30-тәи ашықәс еиқәаҵәақәа – ирылагеит харада иреиҕьыз аҧсуа ҵеицәа рҭакракәа, аҧсуа школқәа аркны, урҭ рхаҭыҧан ақырҭуа школқәа раартра. Иалагеит Аҵьынцьтәылатә еибашьра Дузза... Урҭ зегьы аҧсуа поетцәа азәырҩы рзы еиҧш, – Иван Ҭарба иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи рхәаақәа ирҭагзан.

Иван Ҭарба ихәыҷра ашықәсқәа дахьиз Баслахә ақыҭан ихигеит, уаҟа далгеит алагарҭатә школ. Очамчыратәи абжьаратә школ аҿы иара еидибалон ашкол аҿы аҵарагьы араионтә газеҭ аҿы аусурагьы. Убасҵәҟьа иҟалеит А.М.Горки ихьз зхыз Аҟәатәи арҵаҩратә институт афилологиатә факультет аҿы аҵара аниҵозгьы, – уи аусура далагеит агазеҭ «Аҧсны ҟаҧшь» аҿы.

Апоет иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи дрыхцәажәо, академик Сергеи Зыхәба иҩуеит: «Араионтәи аобласттәи газеҭқәа рредакциақәа рҿы аус ахьиуаз акыр дрызрыжәит, еилкаахеит наҟ-наҟтәи иҧсҭазааратә мҩа ахырхарҭа, аҽышьҭнахит иидеатә-политикатә хдырра...»

Агазеҭ аҿы аусура аҵакы заҟа аҵанакуаз иҳәахьан еицырдыруа аурыс шәҟәыҩҩы Константин Федин «Ашәҟәыҩҩы, аҟазара, аамҭа» ҳәа хьзыс изманы 1961 шықәсазы Москва иҭижьыз истатиақәа реизгаҿы: «Сара агәра ганы сыҟоуп, – иҩуан Федин, – ашәҟәыҩҩы қәыҧш изы ихәарҭа дуззоуп агазеҭ аҿы аусура. Уи – школуп, алитератураҿ изыҧсахуа ҳәа акгьы ыҟазам».

Иван Ҭарба иҩымҭақәа ззааигәоу аҧхьаҩ игәеимҭар залшазом апоет ибаҩхатәра аҵәырҵреи Аҵьынцьтәылатә еибашьра Дузза алагара аамҭеи шеиқәшәаз. Апоет иҧсадгьыл ахь имаз абзиабара, ан лгәыҧҳәыхш еиҧш, ицәа иалалахьаз ахаҵара ашәақәа рҵакы, ақәыҧшра изцәырнагаз агәамч атәыла ссир иақәлаз аҕа игәаҕ инаркуан, иҭархарахьы иҧхьон. Ари атемала апоет иаҧиҵеит амца аиҧш ауаҩы деибазыркуаз ажәеинраалақәа маҷымкәа. Урҭ рахь иҧхьазатәуп «Ан-амҩаҧгаҩ», «Дҵон афронт ахь аибашьҩы», «Ишьны ишьҭан аҧшқеи ани», «Дон ахықәан», «Аҧсуа ҟама», «Изнышәынҭрада?», «Ахьча» уҳәа егьырҭгьы. 1944 шықәсазы Иван Ҭарба иаҧиҵаз апоема «Ахаҵара» аҕа иҿагылан ақәҧараҿ Краснодартәи аҿар иаадырҧшыз аҷҳареи, агәаҕьреи, ахымшаҭареи ирызкуп. Апоема «Жәашықәса рышьҭахь» аагозаргьы, асиужет аҧсҭазаараҿ иҟалахьоу ахҭыс аҟнытә иаагоуп. Уи аҧхьаҩ иҿаҧхьа ицәырнагоит хаштра зқәым, ашьеи алабжыши зыхьшу асахьақәа: аибашьра анеилгалак, иага шықәса царгьы уи иннажьуа арыцҳара, имҕьазо ахәрақәа, анацәа рхьаа змыртәо аҳәҳәабжь, аҿиара аҧынгылақәа азҭо мҩа еиқәаҵәаны инхоит. Иван Ҭарба ипоезиаҿы иҟоуп аразра, арыцҳашьара, ахаҵара, иҟоу аиҿырҧшрақәа, асахьаркыратә маҭәахәқәа аҩымҭа аҧсы ахарҵоит, аҧхьаҩ дхырхуеит, иаргьы урҭ рҭагылазаашьахь диаргоит. Ирымоу аазаратә ҵакы амчи ирызхәыцны ауп апоет иҧатриоттә жәеинраалақәа: «Дон ахықәан», «Изнышәынҭрада?», «Аҧсуа ҟама» уҳәа егьырҭгьы арҵага шәҟәқәа изырнырҵоз. «Цьоукы-цьоукы рпоетикатә ҩымҭақәа рҿы афактқәа еиқәырҧхьазоит, аҭаҭын андрыҧхуа аиҧш, – иҩуеит академик Х.Бҕажәба акыр шықәса раҧхьа «Иахьатәи аҧсуа поема» ҳәа хыс иаҭаны иҭижьхьаз статиак аҿы, – аки-аки еишьҭаргыло. Ари иаармариан иуҳәозар, иаанагоит иҟало-иныло реиқәыҧхьазара... Аҵыхәтәантәи ашықәсқәа раан иҭыҵыз апоемақәа, – иаҧиҵоит аҵарауаҩ, – ирылоуп идеалеи сахьаркыралеи иҕәҕәаны еиласоу, апафос цаҳә-цаҳә, иахьатәи аамҭа атема иазку апоезиатә рҿиамҭақәа». Аҵарауаҩ убарҭ ирхиҧхьазалоит апоема «Жәашықәса рышьҭахь». Жәашықәса ҵхьан аибашьра еилгеижьҭеи, аха уи иннажьыз ашҳам ахәыҷы-аду ҳәа еилымхзакәа аҵәгьара ҟанаҵон. Уи хьаас имоуп апоет:

Сызҭалазеи ауаа ргәы сыбҕьаҭуа,
Израҳарызеи абри ма измаҳаҵ…
…Ирхыргахьоу рзымхауеи
урҭ ҧаса.
Сара сҩымҭа шәаҵьҳәара умҵан!
Аха ирыма иааиуеит асакаса,
Ашҭа иҭалаз агәырҩа умзан.

Иван Ҭарба Аҧсни аҧсуа жәлари ирзикыз ажәеинраалақәа лымкаала иҵқьоуп, иразуп, иҧшзоуп, угәы иаанагап урҭ акакала игәы рымцәааны ирыдицеит ҳәа. Аҧсынтәыла – амратәыла ҳәа ҳҳы иаҳархәо ахшыҩзцарагьы, иаҳаракгьы иара ипоезиа ауп изнаало. Аҧсны ибла ихгылоуп, иааицрымшәо ицуп, аҧсҭазаара аҧсы ҭазҵо, изырҿыхо мчык ауп ҳәа иҧхьазоит:

Ашәа азысҳәоит Аҧсынтәыла,
Ашьха, ага, аҧшаҳәа.
Хьзыс уи иамоуп амратәыла,
Амырхәага ахьныҳәҳәа.

1949 шықәсазы Аҟәа иҭыҵыз апоет раҧхьатәи иеизга «Ашьха зыхь» инаркны иҩымҭақәа реизгақәа зну атомқәа рҟынза тема хаданы иргәылоуп иҧсадгьыл, абзиабара, ажәларқәа реиҩызара, ақьиара, ажәлар абҕеиҵыхра рызҭаз аҧсҭазаара ҿыц. Иуа Коҕониа ипоемақәа реиҧш, издыруа рацәаҩуп И.Ҭарба илирикатә жәеинраалақәа: «Бара быда сцом Аҟәаҟа», «Сара сзыҳәан акәзам быбла зыччо», «Багымхааит», «Аҳамҭа» уҳәа жәпакы. Абар урҭ рахьтә цәаҳәақәак:

Са сандәықәла Аҟәаҟа,
Агәҭацәыра згома, нас?
Сыламысгьы саҟаҟан,
Бара бныжьны сцома, нас?!

Иазгәаҳҭаз апоемақәа ҩба роуп. Аха уи иаанагазом апоет уаҳа дрызхьамҧшзеит ҳәа еиҳа инеиҵыху, аепикатә рҿиамҭақәа. Апоема ажанр дырбеиеит «Аҧышәара», «Хьзы амҭазакәа», «Амҩақәа ахьеихало», «Наҧҳа Кьагәа» уҳәа егьырҭгьы.

50-тәи ашықәсқәа раан аҧхьаҩцәа Иван Ҭарба дырдыруан поетк иаҳасабала, аха анаҩсантәи ашықәсқәа иаадырҧшит уи баҩхатәрала дышхәыдамыз апрозаҿгьы. 60-тәи ашықәсқәа инадыркны иҭижьуеит тематикалеи идеатә ҵакылеи еиуеиҧшым ароманқәа. 1963 шықәсазы иҭыҵит ироман «Идыру ахьз». Уи аҧсуа қыҭаҿ иҟалаз рлахьынҵа зызбуаз ахаҭаратә культ аҿаҧера ауп. 1968 шықәсазы иҭыжьын аҩбатәи ароман «Амра ҳара ҳҿы игылоит». Зызбахә ҳҳәаз ароманқәа ирзеиҧшу шыҟоугьы, ари аҧҵамҭаҿ аҧыжәара амоуп ауаҩытәыҩса иҧсҭазаара, аҿиара, ишьақәгылараҿы зда ҧсыхәа ыҟам абзиабара. Ароман «Сан лыблақәа» ҭыжьын 1980 шықәсазы. Арии ароман аҿы аҧсуа ҧсҭазаара, аҧсуа ҵабырг уасхырс иҟаҵаны автор иҳаиҳәоит аҟазара ҧсеивгагас иамоу аҧсҭазаара шакәу, аҟазара – аҧсуа идоуҳатә культура иацрымшәо ишацу, уи иабзоураны иара идунеихәаҧшра шыҭбаахо, аҵәаҩа бзиақәа иланаазар шалшо.

Апоет-апрозаик иҩымҭақәа ааиҧмырҟьазакәа иҭыҵуан Аҟәа, Қарҭ, Москва, Киев, иара убас аҳәаанырцә. Уи ироман «Амра ҳара ҳҿы игылоит» акәзар, тиражрацәала Индиа иҭыжьын. Ари ароман азы апоет ианашьан Д.И.Гәлиа ихьз зху Аҧсны Аҳәынҭқарратә премиа.

Ишазгәаҳҭахьоу аиҧш, Иван Ҭарба иара иаамҭазы Аҧсны ауаажәларратә-политикатә бзазара агәҭа дгылан. Аус иухьан Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла аҭакзыҧхықәу мазаныҟәгаҩыс, Аҧсны аҵара аминистрс, Апартиа Аҧснытәи аобласттә комитет амазаныҟәгаҩыс, Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩыс... Иполитикатә ҧсҭазаараҿы иҟан аҩада ахаларақәеи албаарақәеи, шьаҿак ҧхьаҟа аҵареи ахьаҵреи, аха иара дызхылҵыз аамҭа аҳәатәы хеиҵар акәын, амдырреи, ашәаргәындареи, афеидеи, ахьысҳареи ирыхҟьаны дмылбааит, дхьамҵит. Уи зырҵабыргуа афакторқәа дрыхцәажәо, аҧсуа литературатә критик Руслан Қаҧба истатиа «Иван Ҭарба ипоезиа аҷыдарақәак» аҿы ҳаҧхьоит: И.Ҭарба «Ижәлар рзы дышпатриот иашаз аазырҧшуа, иаагап х-фактор заҵәык: акы, – ақырҭцәа ирхагалазаны ианыҟаз 40-тәи ашықәсқәа рынҵәамҭазы Гь.Гәлиа иповест «Асасцәа еиқәаҵәақәа» ажурнал «Новыи мир» (1950ш. №4) иакьыҧхьыз ахьчаразы дахьықәгылаз. Уи, ҳәарада, агәаҕьра аҭахын... Усҟан азыхәашь анлеиҵәҟьоз акәын. Уажәы, ар ирнымиаз деибашьҩын ҳәа ҳцәажәареи усҟантәи аамҭеи еидкылашьа рымам... Аҩбатәи, – апоет Аҧсны аҵара аминистрс даныҟаз, ашколқәа аҧсуарахь ианиаргоз аамҭазы иааирҧшыз агәаҕьра, ашколқәа рҿы аус зуаз ақырҭцәаадиректорцәа, арҵаҩцәа амхны, урҭ рхаҭыҧан аҧсуа кадрқәа иргылеит... Еизган уаанза еимырпыз аҧсуа рҵаҩцәа. Ахҧатәи, И.Ҭарба апартиа Аҧснытәи аобласттә комитет амазаныҟәгаҩыс даныҟаз, Аҧсны АССР Аминистрцәа рсовет ахантәаҩы А.М. Лабахәуеи иареи имаҵура гәхьаас имкзакәа КПСС Аҵентр Комитет ахь ашшыҧхьыз рҩит», иҩуеит Руслан Қаҧба. Ари ашшыҧхьыз аҧсуа жәлар рполитикатә зинқәа реилагара атәы зҳәоз уазын. Уи иаҳәоз ишахәаҧшызгьы, ашшыҧхьыз иарбаз афактқәа шиашазгьы, Иван Ҭарба Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩрахьы диаган, Архип Лабахәуа иакәзаргьы, Қырҭтәыла аиҳабыра реилазаараҿы амаҵура ҿыц инаҧы ианҵан.

Сара арҭ зегь санрызхәыцуа, агәеилгара сымам цьысшьоит, избанзар, оумак ирацәаҩымзаргь, исаҳахьан азәык-ҩыцьак, – оумашәа иубаша, аҵара бзиа змаз ауаагьы налаҵаны, – И.Ҭарба иуаажәларратә усура ҵәык налазҵар зҭахыз. Заҟа имариоузеи иахьшәарҭам ҭыҧк аҿы угыланы абжьас ахаҳә агәыдҵара!. Избанзар уара уахь изааизом. Ишҧаҟахҵарыз ҳара усҟантәи аамҭазы иара иҭыҧ аҿы ҳгылазар? Иван Ҭарба – Д.Гәлиа, И.Коҕониа, Қь.Агәмаа, Б.Шьынқәба ирыцназгоз поетын. Машәыршақә иҟамлазеит адунеи алитература иадыруаз А.Твардовски, К.Симонов, Р.Гамзатов, А.Кешоков, Р.Казакова, Д.Кугульдинов, В.Солоухин, Е.Евтушенко уҳәа азәырҩы уи ҩызас, ешьас дахьырҧхьазоз, иҩымҭақәагь аурысшәеи егьырҭ абызшәақәеи рахь иахьеиҭаргоз. Иван Ҭарба ибзоураны урҭ Аҧсны рызгәакьахеит. Арҿиаҩы дрылахәын акымкәа-ҩбамкәа СССР ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла еиҿнакаауаз аҳәаанырцәтәи арҿиаратә ныҟәарақәа, знымкәа-ҩынтәымкәа арҭ аныҟәарақәа напхгарагьы риҭон. Иҟалап уи имаз абаҩхатәра, анаалашьа, ажәларқәа рлитература адырра уҳәа зегь неиҵҵаны избаз азәыкҩыцьак иара иахь ашьыцра рызнарҵысуазҭгьы.

Иван Ҭарба иҧсҭазаараҿы игәы изырхьуаз акыр ирацәан. Урҭ ирыцлеит Аҧсны Аҵьынцьтәылатә еибашьраан (1992-1993) иреиҕьыз аҵеицәа рҭахара, ақыҭақәеи ақалақьқәеи ахьырбылуаз, ҳҗьытәҳәатә зыҩнаҵәахыз ахыбрақәа ирыцрарҵоз амца. Уи ихьаақәа ирхьаахеит иҧшәмаҧҳәыс – абаҩхатәра ду змаз актриса, ҭеиҭҧшла ихәыдамыз, зҟазара ҳаракыз, аналашьа бзиаз Еҭери Коҕониа-ҧҳа ари аибашьраҿ лҭархара. Поетк изы ахьаақәа рацәазар акәхарын...

Иван Ҭарба диижьҭеи 95 шықәса ҵит. Иахьа аҧсуа литература далагылам, аха иаҧиҵаз ала ианакәзаалакгьы иҩымҭақәа дрымазааует уи илиршаз еилызкаауа аҧхьаҩ.

Т.ҶАНИА

НАХЬХЬИЗА СГӘАҬЦАҨ БСАХЬА ҬАРШӘУП...

Анатоли ЛАГӘЛАА

Ажәеинраала ҷыцқәа

***

Иҟан иашак, ҳабла зыдхалоз,
Ҳгәы хыҵхыҵуан иара аабааныза…
Уи аҳракырашҭ знык изхалоз,
Хьаҵшьа имамызт дыблааныза…

Иҟан иашак, ҧысшьа змамыз,
Уажә уи аҭыпан еак рхәыцит…
Шьҭа изҭахыда, иагьмазамыз,
Уаамҭа цеит ҳәа инапыртцит!..

Иҟан иашак, амц ааскьааныза,
Аха ҳаахьаҧшааныза иацәхалеит!..
Аҳәыҳә рыцҳаиҧш, иахьз абааныза,
Аҭра иныхцаны, иныхтәалеит…

***

Ус, бареи сареи ҳабжьара,
Ибжьаршәуп иумбо цҳа хәыҷык…
Зных уи ҳақәнаҟьоит ҳшьара,
Зных иҳаланаҵоит мчык…

Ҳ҃ыцьагь ҳауп уи шыҟоу здыруа,
Иарбан ҷышәҭоу иара ахьху,
Уи амаакырагьы цырцыруа,
Излыху сеидру, мамзаргь хьу!..

Аха ҳзықәымлеит, иаҳзымгәагьт,
Ус ныркә-аарцәынтә ҳаиҷаҧшуеит…
Аз хышхыҵәа наҟ ахыкәахьтә,
Зызлан лыччабжь ҳаҳауеит!..

***

Адунеи ду зырхыцхыцуа,
Цқьа иззымдыруа ацәа иҭазо,
Азәгьы даныҟам уи дзызхәыцуа,
Еиҳа ианырацәоу дзыргазо,

Ашәарҭа аныҟоу амца акырҳәа,
Ааигәа данумбо еиқәзырхо,
Шьоук аныччо аҟырҟырҳәа,
Ара амаалыкьцәа анҭахо,

Ҷьара иҟоуп гәыҧрак аарла,
Рахәыц хәҷык адунеи зку…
Ианаатцыс-цысуа уи уаршәарла,
Нас убри акәхап аҟәышра зқәу…

Ах, уи амцхә идмырцысуандаз,
Ишшәарҭоу рдыруандаз дара…
Ах, уи цқьаҵәҟьа агәра ргауандаз,
Ируамызт ргәы рҭынчны атәара…

Адунеи ҵлатцас иандырхыцхыцуа,
Ара акызаҵәык са сзыцәшәо,
Рхада уаҳа акы зымхәыцуа,
Иахьреигәырҧьо ауп уи зрышәшәо!..

Ҳара ҳаззом…

Ҳбызшәагьы ыззом, ҳаргьы ҳаззом,
Анцәа иаҳҟәырхуп ҳара аҧсра!..
Знык ҳандәықәла ахаангьы ҳхьаҵзом,
Аҵарауаҩ, ибзақәмыршәеит убра!..

Ҳашьха дуқәа ихьчо иаҳзааргаз,
Амшынгьы иазымызәзәеит ара…
Ҳбызшәа ҧсуам… Иаабоит ишхьаабгаз,
Аҵарауаҩ, ибзақәмыршәеит убра!..

Уи заҭәазымшьо азә дҟалозар,
Ма изҭахым зынза аҵара…
Урҭ ҳазрыҳәои, ицааит ицозар,

Аҵарауаҩ, ибзақәмыршәеит убра!..
Есымша иҳәатәым уи шшәарҭоу даара,
Иҳамгоушәа уаҳа ҳа ҳҳы агәра...
Иаабоит ҭба дуззак еиҧш ацәаара,
Ҳбызшәа ҵааҟәрылазом ара!..

***

Ҳаҟәыцп, шьҭа ҳгәалақәа уаҳа иҳамҳәап,
Уаҩ илаҧш иахьамбо иҵәахызааит…
Ҳанырымбо ҳ҃ыцәагь ҳазбахә дрыххап,
Ҳанырбо еиҳа ҳарҭахызааит!..

Издыруеит, мышкызны ҳ҃ыцьагь ҳаиқәшәоит,
Аамҭа иҳацәцоу ауп сзыхзызо…
Ах, уи сыгә рыцҳа, ахәыҷ иеиҧш ибыцәшәоит,
Банамбо игәырҩоит ацәа иҭазызо…

Аамҭала иаҳҵәахыргьы, ма иаҳзаргьы зынза,
Уи шхәыцкәарауа здыруеит аҽырҿыцны…
Сшархаго, ишыгәхьаазго, ба ибасҳәоит имза,
Мышкызны ма избароуп уи ҧхызны!..

***

Зны бхәыҷуп, зны даара бзажәуп,
Зны бажәа кырза ибразоит…
Нахьхьииза сгәаҵаҿ бсахьа ҭаршәуп,
Сшәоит…Иаацәырызгар ирзоит!..

Зны изгәаҭьуеит, зегьы-зегь басҳәоит,
Баргьы быспырҟьаны бцауеит…
Зных са сыбыз мчыла иҿасҳәоит,
Идырҟәыдуа ауасеиҧш исшьаҳауеит!..

Сгәы иҭоу бдыруеит егьа исцәахыргьы,
Маза-аргама уи сҳәалоит…
Идыр, мышкызны са сыпсыргьы,
Ибызмырцәаз мцан бгәаҿы сбыллоит!..

***

Уа угәаҟра хьаас измада ара,
Хи-ҧси роуп араҟа иҟоу…
Уа ужәлар рхьаа, ргәырҩара,
Иабарҭаху, убызшәа ушазыҟоу?..

Абас иабанзацои дара,
Ирымазамкәа, акы изхьынҳало?..
Ма шәахҵас иалазуеит убра,
Ма инахәлабгоит амшын иахьалоу…

***

Урҭ урмазцаан аказы,
Урҭ уаа гәаҩақәоуп, иудыруаз!..
Уара уангылоз шарпазы,
Хьаасгьы иркым, узыруазыруаз…

Абнаршәыраҿгьы иумбои,
Аҵла гәаҩақәа рацәазаап…
Аха урывсны умцои,
Маҭәахәыс, зынза ихәарҭамзаап!..

Аха ишәарҭоуп акы убра:-
Уа зны-зынла аурҭгьы асуеит…
Хланҵы ианҭалауа дара,
Ааигәа игылоу аҿа ирыцәхасуеит!..

***

Ах, сыгызмалхәыҷ, бзырччаз здыруеит,
Ацҳа ихысцаз азы иабҭеит!
Аха ианаму, шьапыла сыруеит,
Бара уи шызгәаҭьуазгьы гәабҭеит!..

Ах, сыгызмалхәыҷ, ҿазә былапш иқәшәеит,
Са сахь ахьапшрагьы баҟәыцит…
Иахьа исгәапҳоз ажәакгьы бҿымшәеит,
Изакәу сеидру, даҽеак бхәыцит…

Ах, сыгызмалхәыҷ, ҵәыцқәоуп ҳаиҳәеит,
Аха азы сҵалауеит сбаазаргьы!..
Бгәы зызхьаауаз, дынхазеитеи рыцҳа,
Ажәра бҽабҭоума, дмаазаргьы?!

***

Аҧсадгьыл ахьаа араҟа згәы ҿкааны иаку,
Ицәгьоума, ибзиоума, уи иахьуа зегь зыхьуа,
Иҟалалоит убри ауаҩгьы зны ибла аныхку,
Пату аниқәиҵацәо итәоу ҷьара зыҿрыхьуа…

Уи дыҕәҕәоуп, дышҩашьоу иарагь иблала ибоит,
Аха амҩа иитоит, рацәак хара имхәыцуа…
Амала, дыззеилымкааз, дышнеиуа ицҳа ҭабгоит,
Ауаҩ ҟәыш, аҩны дахьтәоугьы идыруеит уи дзеиҧхызуа!..

***

Уимбазшәа ҟаиҵоит, угәра игазшәа ҟаиҵоит,
Уиртәазшәа ҟаиҵоит, иреиҕьу ҭыпқаҿ…
Иугәапҳазшәа ҟауҵоит, ҽеумрыххазшәа ҟауҵоит,
Иухәҭазазшәа ҟауҵоит, уахьтәоу ухы укәае…

Аха иузымдырт уара, уи узнеигаз убра,
Нас дааигеит уцымхәра:»Уҭып узымбеит!»
Убра иугеит ухы агәра, убра уацәыбналт атәра,
Убра уииааиит уара, аҩсҭаа ҽеиумҭеит!..

***

Ба сбыргәырҕьон ууанза, ба быҽҿаччон ихааза,
Нас ҿазныкгьы игәаҕьы, иҟалозар…
Са исҭахым иҭааза, сара сҟын ианааза,
Бара быччаҧшь, ацәашьеиҧш имыҧхозар…

Са сзықәгылоу сшьам, ибдыруеит ус исҟазшьам,
Аха иҳәа, бмыҧхашьан, сыбгәапҳозар,
Убриак азыҳәан, сиуеит, убриак азыҳәан, сыҩуеит,
Убриак азыҳәан, исҭиуеит, иҭитәхозар!!!

Аҧсуа

Зегь ухьаауп уара, зегь угәалоуп уара,
Аҧырпырҳәа есымша убылуеит…
Шьоук ухыччоит ара, уагьатәарбом дара,
Малла иҩычоу рыгәра ргауеит…

Аха ашәарҭара анааигәахо азәгьы дубом,
Урҭ ыҟазамшәа ишәаҟьоит…
Уара иушьҭоу ахыкәалаа усҟангьы уазгом,
Ихьыдышьшьны адгьыл ианҟьоит…

Нас дарбану араҟа иапшәыман инхо,
Уи азцаара абаҭаху, избоуп!..
Асаранҷь еиҧш иҧшзо ҳаҧсадгьыл еиқәзырхо,
Зегь раҧхьа иааҭкьо, уара уоуп!..

Зегь акоуп, ибцәахуеит!..

Зегь акоуп, ибцәахуеит, зегь акоуп, ибцәахуеит,
Зегь акоуп, бзиа сшыббо бцәахуеит!..

Исыбмырбарц ибзауеит,
исыбмырбарц ибзауеит,
Аха быблақәа мчыла ирҳәауеит!..

Мшәан, бзыцәшәозеи бара, шьҭа ибымгаҵәҟьои сыгәра,
Нас уи сықәрагьы хьаас ибымкын!..
Са саҽуп шьҭа абылра, ба баҽуп шьҭа азыҵра,
Ус зынзаҵәҟьа, зынза бымгәыкын!..

Уажәшьҭа аапынра цеит, уажәшьҭа аҧхынрагь цеит,
Ҭагалангьы иаҭахымкәа ауп ишцаз!..
Азын ҵаа иканарҷҷеит, ус анбасҳәа быччеит,
Уи аҵых дуқәа руак ҳмыршауаз!..

Аха быспырцуеит бара, зны быпстҳәоушәа бзыҵуеит,
Зны бымроушәа баакылҟьоит схахьы!..
Са исызгом схы агәра, аха бзеиҧшу сызбауеит; –
Азмыжьахьтә иааҧшуа ахьы!..

Ус баацәырцуеит бара, бцоу, баҽу аҧырра,
Цқьа исзеилыргом, бнеиуеит быҵҟьа…
Уи бшьапышьҭыбжь згәы иқәҩуа, цәашьас имои ара,
Аҟамчеиҧш, ақатран инахҟьа!..

Сажәеинраала

Са соуп изхароу иахьыспырҵыз,
Уи аха смоуҙеит зынҙагьы...
Кыр ҵхьан ианызба сымра шхыҵыз,
Сыгәгьы сҿанимҵеит аҙәгьы...

Уажәшьҭа ихынҳәышам иара ахала,
Избоит, игәаанит иҭәгәаҙаны...
О, сқәыпшра,сгәыҕра, зегь лыпхала,
Уажәрааназа исыцын иҧшҙаны...

Уи хәык изхымҵит, икыдхалеит,
Ашьамхы аҵыҵит, ииаҧсеит...
Уи аччапшь шәытан исынхалеит,
Зегь акоуп, са сҷы иааҙеит!..

* * *

Еиҭах аҧсҭазаара сажьеит,
Иснарбаз зегь иашаз ҷыысшьеит...
Анапы ахьақәнакыз снаҙеит,
Ишыстахымыз сымыч ҧысшәеит...

Еиҭах уи алу ду гьежьуеит,
Иара аангылашам ахаан...
Стәар, арыц еиҧш сарҟьыцуеит,
Сцар, исышьҭалоит игәаан!..

Уи абжьы…

Уи абжьы, сара ҭынч сартәаҙом,
Сыцәа аҧсымҭаз,цхыбжьонла исхалоит...
Исҭаххеит ҳәа ҷьаргьы сзацәцаҙом,
Аха зны-зынла сышьҭа сырҟьалоит!..

Зных ашәымҭак, схала саанхоит,
Бзиа избон, анкьа ус сгәы аҭахәыцра...
Иҙны иҟаз, шәахәак сгәы иааҭаҧхоит,
Аха исыздыруам, убригь шаҟа ахытцра...

Зны ҧстҳәақәак сара сыжәҩан ҵырҟьоит,
Тымитышахь исыхоит сыргарцаз...
Уа бахәаапшьи цаҟьаапшьи срынҟьоит,
Уаҳа ахаан лахтыра сымбарцаз...

Зных уи ацҳа агәҭа сшыкәу ихжәауеит,
Сышъҭыпаан идәыкәлоит ҙ-хышхыҵәак...
Саапсауеит, саапсауеит, сыхәжәауеит,
Аха сыҙхыҵуеит, гәыҕрак насҩыҵрак...

Зных исышъҭоуп, зны ицоит исаҧызан,
Санацәыҙлак, зегьы ирызҵааууеит...
Уи абжьы, ҧша-ҵәыҵәык исзаҩызан,
Наҟ быжьрабжьҵәантә икылкәраан иаауеит!..

К 75-ЛЕТИЮ КОНСТАНТИНА ГЕРДОВА

ЗАПАХИ МОРЯ, ДЫХАНИЕ ЗЕМЛИ

Русский писатель Константин Николаевич Гердов (настоящая фамилия – Соловьев, Гердов – девичья болгарская фамилия его матери) родился 16.02.1941г. в г. Гагра. Член Союза Российских писателей (1992), Союза писателей Абхазии, Крыма, Москвы. Почетный член русского ПЭН-Центра Всемирной ассоциации писателей.

В 1958г. К. Гердов окончил Гагрскую среднюю школу №2. Затем работал по комсомольской путевке на строительстве Джирхва-ГЭС, в типографии – наборщиком, нормировщиком, корректором. В 1960-1965 гг. учился в Московском государственном библиотечном институте (впоследствии переименован в Московский институт культуры). В течение тридцати лет работал в составе геологических, геодезических, геофизических экспедиции в Арктике, на Колыме, в Средней Азии и Казахстане.

Автор ряда книг, изданных в Москве и Сухуме.

Произведения печатались в периодических изданиях Абхазии – газете «Свободная трибуна», журналах «Акуа-Сухум», «Алашара» (ряд рассказов в переводе А. Гогуа, В. Амаршана).

В разные годы К. Гердовым отдельно изданы книги: «Лицо встречи» (Рассказы. Сухуми, 1978); «Перед будущей рекой» (Повесть, рассказы. М., 1984); «Любимые морские города» (Повести. Тбилиси, 1985); «Мангул. Тайна гложет (на руинах мира) (Роман о духовной и материальной жизни Крыма. Сухуми, 1991); «Из Арктики, из материнского лона, из миротворной бездны» (Роман, повести, рассказы. Сухум, 2007).

Союз писателей Республики Абхазия и редакция газеты «Аамта» сердечно поздравляют коллеге, истинного друга, писателя с 75-летним юбилеем, желают здоровья, счастья, долгих лет жизни, неиссякаемой энергии, творческого вдохновения и больших успехов.

Писатели о творчестве К. Гердова

«Крымский роман К.Гердова «Мангуп. Тайна гложет (На руинах мира)» составлен из многочисленных путешествий писателя по древней крымской земле, по ее истории. С юности полюбив эту землю, исходив ее вдоль и поперек, К.Гердов, уроженец Абхазии, нашел для древней Тавриды свои краски, свой стиль, свой пейзаж, свой темперамент.

В романе К.Гердова развернута этнография Крыма, развернуты старинные города, старинные селения, старинные сады, усадьбы…

Массу подробностей, сведений содержит роман К.Гердова «Мангуп. Тайна гложет». Подробностей редких о старинной жизни, малоизвестных, уникальных. Это произведение должно быть достойно оценено читателем – так как история культуры этой страны дана в романе не с утилитарной, узко переходящей реальности, которая подвержена смене эпох и правителей, которые могут устареть, а с точки зрения исторической правды, которая неподвластна никакой указке.

…Роман К.Гердова «Мангуп. Тайна гложет» есть истинное предчувствие нарастающего отовсюду счастья и справедливого решения многих вопросов нашей историй.

В этом романе есть несколько страниц по истории абхазской земли, абхазской истории, есть горькие страницы уничтожения черкесов, убыхов, шапсугов, джигетов, натухаевцев, бжедухов, канеевцев.

Это роман о защите угнетенных народов, рас, эпох.

«И МИЛОСТЬ К ПАДШИМ ПРИЗЫВАЛ». Это и есть лучшее достоинство о гуманизме».

Алексей Гогуа, 1988

«Я знаю Константина Гердова около двадцати лет и с огромным любопытством наблюдаю за его литературным и нравственным совершенствованием.

Стоит проникнуться авторским настроем гердовской прозы, и мы почувствуем запахи моря, дыхание земли, увидим обыкновенных людей, внутри которых прячутся тайны мира. Если стиль Гердова во многом еще несовершенен, то это несовершенство, происходящее от внутренней переполненности, я предпочту столь распространенной сейчас гладкописи, под которой пустота.

Талант К.Гердова и раньше был замечен В.Катаевым, Ю.Казаковым, Г.Семеновым, В.Маканиным, Ф.Искандером, так что я не одинок в своем положительном отношении к его поискам. Надо поддержать этого очень талантливого, ищущего писателя, – в перспективе, возможно, большого».

Евг. Евтушенко, 1984

«Константин Гердов, мой земляк, живет в Гаграх.

К сожалению не я, а вездесущий Евгений Евтушенко его первым обнаружил и помог напечатать его первые рассказы.

Потом его заметили Валентин Катаев, Юрий Казаков, Георгий Семенов, Василий Аксенов, Борис Балтер и другие наши видные писатели.

Видение Константина Гердова очень емкое и часто выходит за сферы общепринятого языка. Его метафоры часто даются на подсознания, и чтобы их осмыслить – нужно недюжинное напряжение. У человека недостаточно элитного в литературе – может даже создасться впечатление, что это написано шезофреником. Но у шезофреников сильного поэтического слога – не бывает. Мир Гердова построен словно из какой-то неведомой нам галактики. Мир когда-нибудь вернется, обернется на открытия Гердова в области семиотики, семантики, структурологии, в какое-то еще непонятное до сих пор расположение языковых стихий в его прозе.

И если говорить на прастом языке понятном для рядового читателя: тончайшее своеобразие его психологического рисунка почти не поддается пересказу. Это надо почувствовать. Это своеобразие заключается в иронии к самому себе, в добром отношении к окружающим, в глубоком чувстве воздуха Черноморья, Средиземноморья».

Фазиль Искандер

«…Константин Гердов безусловно многообщающий талантливый прозаик. Он очень увлечен своим делом. Можно сказать предан ему целиком. Гердов вызывает свое внутреннее кредо, чтобы мы могли увидеть подсознательно неожиданный, недюжинный мир».

Василий Аксенов, 1978

«Я хочу обратить внимание читателей на творчество Константина Гердова. Этот молодой писатель явно талантлив. Его рассказы, в основном написанные о Гаграх, об Абхазии, являют целую галерею персонажей ярких, индивидуальных. Они напоминают мне героев «Сказок об Италии» М.Горького – столько в них света, простора, жизнелюбия. И в то же время они самостоятельны, оригинальны.

Я считаю, что произведение, даже весьма талантливое, написанное о Гаграх заезжим писателем, будет поверхностно, экзотично.

В данном случае все, о чем пишет Гердов, впитано им, как говорится, с молоком матери. Он тут вырос, тут его друзья, тут его жизнь.

Несомненно, Гердов найдет дорогу к всесоюзному читателю».

Юрий Казаков, 1974

«…Прочел «Пролив». Считаю это талантливым, и мне понравилось».

Валентин Катаев, 1970

АШҬА ИҚӘГЫЛАЗ АҬӘАҬЛА…

Ажәеинраала ҷыцқәа

Валери КАСЛАНЗИА

***

Амш,
иацтәи ауеиа
аҷалганы,
еимыггон,
иҭыгга,
ашьха ҳарак
ихымшәацыз
шәахәацк иарҷыхан.

***

Ашҭа иқәгылаз
аҭәаҭла,
аԥша иканажьит
иаха.
Акәаскьеи
аматҵурҭеи
рсахьа,
еицакызшәа збоит
сахьыԥшуа.

***

Ажәытә нышәынҭра
еимаҳахьан,
еилаҳахьан.
Уаҩ даақәло дубомызт
ԥьара.
Аҷәгьеи
абзиеи
инеибеиԥшны,
аамҭа иахашҭхьан
ара.

САЖӘЫРГЬАЛА ИҨЫЗЦӘА

Амца зыцралоз
аҭеицәа,
рхы нақәҵан
рыԥсадгьыл рыхьчон.
Иахьҭынчраз игылаз
ҧеырԥаԥан,
хьҙи-ԥшеи рыман
иаанхон.

АГӘНАҲА

– Ухан – хьыҵәцароуп,
дад, уахажәааит!
Акы уазрыцҳаны
узбом.
Аха иазууеи,
уа убызшәала
«умҩахыҵ!» ҳәа
ухылҵ изҳәом.
Ари гәнаҳароуп
азыҳәан,
зегьы збарҵоу
игәы ныхароуп.

Шьҭа уи уиашьапк,
уматанеила,
уажәа знеиуам,
амч кәадоуп.

АЗЫХЬ

Аҙыхь аҵан
аҙы иҵалоз,
хыхь ианхалоз,
инхыҵныицон.
Аҷарыцкьон,
аҷарҷыцуан,
агьама гәазҭоз
иргәаҧхон.
Ус ишаауаз
аҵа еималеит.
Аҵа еиҵызхшаз
уаҩ дҟамлеит.
Данамоу
агәхьаа зкыша,
ишыҧсылмыткуаз
инҵабеит.

АДЫРДЫ

Адырды гьежьуан,
адырды гьежьуан.
Арахәыц анылон,
арахәыц анылон.
Сара исызҳауан,
сара исызҳауан.
Адырды хынҳәуан,
адырды хынҳәуан.
Ианыз аныҵуан,
ианыз аныҵуан.
Сара сыҧшуан,
сара сыҧшуан....

АМШ ЕИЗАДА

Гәалашәарак
нмыжькәа иниаст,
амш еизада.
Ацәгьеи абзиеи
уи аҷены
ма избада!
Аха
еизадан ҳәа
иршьеит.
Изгәалашәада?

СЫМЧ АНРЫЦЫМ

Ажәҩан цәышуп, иҭыггоуп,
Амра ацҧхьқәа ҷацам.
Ашәҭ игәылҵыз саҧхьа
иҷоуп,
Аха ԥшҙарак азшаҙам.
Зегьы еицакуп
сахьыԥшуа,
Сгәы ҟазҵаша збом
ԥьаргьы.
Сымчқәа нрыцым
сызлаԥшуа,
Сеиԥш иҧсадахоит
даргьы.

ЗРАЗҞКЫ КЬАҨХАЗ

Миха Гочуа диижьҭеи 110 шықәса ҩит

Аҧсуа шәҟәыҩҩы, апоет, ажурналист, аиҭагаҩ Миха Гочуа диижьҭеи 110 шықәса ҭит.

Миха Дырмит-иҧа Гочуа диит 1906ш. апрель 6 рзы Лҙаа ақыҭан. Иқыҭа гәакьаҨы ашкол аҟны аҵара иҵон, нас диасуеит Калдахәаратәи ашкол ахь. 1925ш. Аҟәатәи арҵаҩратә техникум дҭалеит. 1931ш. уи далга иҵара иациҵоит, даанахәоит Москватәи аредакциатә-ҭыжьырҭатә институт, аха шықәсык аатҵуаны изцәырҵыз ачымазара иахҟьаны Аҧсныҟа дхынхәыр акәхеит. Здырраҟәа рзырҳара гәҭакыс измаз аҟәын Москваҟа деиҭацоит, дагьҭалоит ажурналистика Аҳәынҭқарратә институт. Дук мырҵыкәа ҩаҧхьа иҵара аанижьыр акәхеит ичымазара иахҟьаны. Аҧсныҟа даныхынҳә аҧсуа бызшәеи алитературеи Ракадемиа аҭакзыҧхықәу амазаныҟәгаҩыс аус иуан, Академиа апрезидиумгьы далан.

1932-1933 шықәсҟәа раан Аҟәатәи ақалақьтә совет аиҿкааратә ҟәша деиҳәабын. 1933ш. акомҿареидгыла Аҧснытәи аобласттә комитет акультуреи апропагандеи рыҟәша аиҳәабыс дыҟан. 1933-1935 шықәсҟәа рзы аррамаҵура ихигон. 1935-1936 шықәсақәа раан ажурналистика инапы алакын – агазеҭ «Комсомолец Абхазии» редакторс даман.

М.Гочуа даҿеазныкгьы иҿазишәеит Москваҟа ацара, егьиқәҿиеит, ажурналистика Акоммунисттә институт дҭалеит. Амала хара имгакәа ичымазара иҵара анагзара илнамыршакәа Аҧсныҟа дхынхәеит. 1937ш. инаркны Аҧснытәи аҳәынҭқарратә шәҟәҭыжьырҭа аиҳабы ихаҭыҧуаҩс, ашьҭахь - аиҳабыс аус иуан.

1941ш. Аԥьынԥьтәылатә еибашьра Дузза анҵысы хатәгәаҧхарала афронт ахь дцеит. 1941ш. декабр 12 рзы аибашьраҿы Севастополь ахьчараан дҭахоит.

М.Гочуа авторс дрымоуп аҩымҭақәа маҷымкәа. Аҧсуа бызшәа ашҟа еиҭеигеит иара убас апиесақәа: Лопе де Вега «Лауренсиа», А.М.Горки «Аҵан», Д.Гәлиа дицырхыраан – «Игор ир ирыххәаау ажәа» (иҭыжьын 1940ш.). Еизигон жәлар рҿаԥыцтә рҿиамҭақәа. «Анҵамҭақәеи аиҭагақәеи» зыхьзу ишәҟәы ҭыжьын 1962ш.(аҩынтәраан иҭыҵит 2010ш.).

АИУБИЛЕИТӘ ХӘЫЛҬАЗЫ

Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла иалаз ашәҟәыҩҩы Нури Оҭырба диижьҭеи 90 шықәса аҵра иазкны аиубилеитә хәылпҭазы еиҿкаан Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны. Уи аҧшьган арҿиаратә хеидкыла «Ацәыкәбар» абзоурала. Ахәылпҭаз ашҟа инеит аҧсуа шәҟәыҩҩцәеи аҵарауаи, ауниверситет арҵаҩцәеи астудентцәеи.

Владимир Анҟәаб ихьз зху ауада аҟны имҩаԥысыз ахәылпҭаз даара азҿлымҳара бзиа аман.

Нури Кьаҭәра-иҧа Оҭырба диит 1925 ш. декабр 25 рзы иахьатәи Гәдоуҭа араион Приморское ақыҭан. Аҟәатәи аҳәынҭқарратә арҵаҩратә институт далгеит. Акыр шықәса аус иухьан рҵаҩыс. Аҵыхәтәан иқыҭа гәакьаҿ абыргцәа Рхеилак ахантәаҩыс дыҟан.

Акьыԥхь аҟны дцәырҵит 1950-тәи ашықәсҟәа инадыркны. Иҩымҭақәа рнылон Аҧсны иҭыҵуаз агазеҭқәеи ажурналқәеи.

Еиуеиԥшым ашықәсҟәа раан иҭыҵит Нури Оҭырба ипрозатә ҩымҭақәа еидыскыло ашәҟәқәа: «Аҭоуба», «Хьыма лымшынҵа», «Амаза», «Анасыҧ», «Аҟарматыс», «Адунеи мардуануп» уҳәа егьырҭгьы.

АҦСУАРА АҦХЬА ИЗЫРГЫЛО

Алитературатә критик, аиҭагаҩ, ауаажәларратә усзуҩы Руфбеи Ебжьноу 70 шықәса ихыҵит.

Руфбеи Иван-иҧа Ебжьноу диит 1946ш. март 8 рзы Гәдоуҭа араион Џьырхәа ақыҭан. СССР ашәҟәыҩҩцәа Реидгылеи, Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгылеи, Урыстәыла ашәҟәыҩҩцәа Реидгылеи реилазаарақәа дрылоуп.

А.М.Горки ихьз зху Москватәи Алитературатә институт далгеит (1973). Аусура далагоит С.Ҷанба ихьз зху Аҧсуа ҳәынҭқарратә драматә театр алитературатә хәҭа аиҳабыс. 1995ш. инаркны диасуеит Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла алитературатә консультантс, аамҭакала А.М.Горки ихьз зху Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны алекциа даԥхьон. Аамҭақәак рзы ажурнал «Алашара» аредакциаҿы алитературатә критика аҟәша деиҳабын, ашьҭахь Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла аҟны иҟаз асахьаркыратә литература аларҵәаара абиуро деиҳабын.

Р.Ебжьноу аҧсуа жәлар рмилаҭ-хақәиҭратә қәԥара далахәын, Аҧсны жәлар рфорум «Аидгылара» аиҿкаара аԥшьгаҩцәа дыруазәкуп.

Алитературатә критик истатиақәа рызкуп аҧсуа поезиа, ашәҟәыҩҩы Никәала Ҳашыг, апоет Рушьбеи Смыр уҳәа рыҿиамҭақәа, ианылон ажурнал «Алашара» адаҟьақәа рҟны, иара убас агазеҭ «Аҧсны Ҟаԥшь» («Аҧсны»), аколлективтә еизгақәа, урҭ рхыԥхьазараҿы - «Ажәақәа ажәақәаны иаанымхарц» («Алашара», 1976, №1), «Аҧеиԥш дазхәыцуеит абду» («Алашара», 1977, №9), «Аԥышәара амҩала» («Алашара», 1985, №12), «Агәрагареи аҭакԥхықәреи» («Алашара», 1984, № 10), «Агәаҭантә иааауа ашәа» («Алашара», 1986, №9) уҳәа егьырҭгьы.

1979ш. Аҟәа, ашәҟәҭыжьырҭа «Алашара» аҟны иҭыжьын Р.Ебжьноу илитература-критикатә статиақәа реизга «Иҭынчрам аҭынчра». Уи иагәылалеит Баграт Шьынқәба, Алықьса Џьонуа, Анатоли Аԥьынҵьал, Никәала Ҳашыг, Нели Ҭар-ԥҳа, Мушьни Миқаиа, Таиф Аԥьба, Никәала Кәыцниа, Анатоли Возба уҳәа рыҿиамҭақәа ирызку астатиақәа.

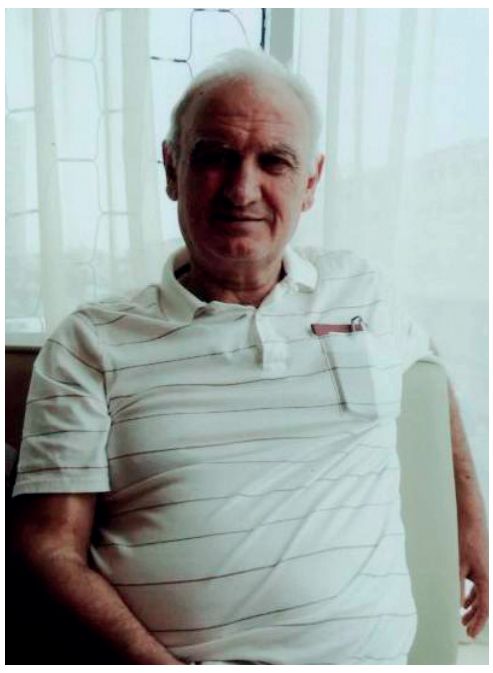

Руфбеи Ебжьноу 70 шықәса ихыҵит

Р.Ебжьноу дырдыруеит еиҭагаҩык иаҳасабалагьы. Аурыс, абаза уҳәа егьырҭ абызшәақәа рҟнытә аҧсшәахь еиҭеигахьеит ашәҟәыҩҩцәа рҩымҭақәа. Ҽырԥшыс иаагозар, Бемырза Ҭҳаиҵыхә иажәабжь кьаҿқәа, Ҟали Џьгәаҭан ироман «Маридаҵ» ацыҵҵәаха. 1988ш. акәзар, иҭыжьын иеиҭагақәа реизга «Ахаҿқәа». Ашәҟәы иагәылалеит апиесақәа: Ж.Шехаде Брисбентәи аемигрант», Ҭ.Чилазе «Актриса ҿа лзы ароль», Е.Раннет «Акриминалтә танго» уҳәа егьырҭгьы.

Аҧсны Ахада инапы зцаиҩыз Аусҧкала, Р. Ебжьноу ианашьоуп (2016) аҳәынҭқарратә ҳамҭа «Ахьз-Аԥша» аорден ахпатәи аҩазара.

АПОЕТИ УИ ИРҨИАРЕИ

АҨЫШЬАШЬАНА – АПОЕЗИА АДУНЕИ АҞНЫ

Вахтанг Аҧҳазоу, поетк, публицистк иаҳасабала, жәеиза шәҟәы дравторуп, урҭ рахьтә хәба – апоезиатә еизгақәа. Ааигәа, убарҭ инарыцлеит «Зымцахә еиқәу» (Аҟәа, Аҧҳәынҭшәҟәтыжьырҭа, 2015ш.). Апоет ипоезиатә рҿиара ахәшьара бзиа аиоухьеит, аҧхьаҩцәа рҟынтәи еиԥш, алитературатә критикаҿгьы. Ахәҭакахьала иенеизакны, уи ипоезиатә рҿиара иазкны инеиҵыхыз алитературакритикатә статиа иҩоит алитератураҭҵаҩ, акритик Руслан Қапба, иагькьыԥхьын ажурнал «Алашара» адаҟьақәа рҿы, ашьҭахь уи ишәҟәы иагәылалеит. Убас, ҳәарада, инеиҵыхны акәымзаргьы, апоет ирҿиара рыбжьы ақәдыргахьеит ԥытҩык. Руслан Қапба, ишаҳҳәаз еиԥш, В.Аҧҳазоу ирҿиара инарҭбаны дахьазаатгылаз, апоет иҷыдарақәа рахьтә иаликааит уи ҟазарыла ихы ишаирхәо афольклор аелементқәа, насгьы апоезиатә цәа ҟәымшәышә аҟәынҵарагьы дшақәшәо. Ҳәарада, уи ус иагьыҟоуп. Ус анакәха, иҳәатәуп арҿиаҩы изы ари иаанагоғьы шмаҷым. Иаанаго уи ауп, апоет ирҿиара уасхырс иқәгылоуп, алитература зегьы еиԥш, жәлар рҿаԥыцтә гәеисыбжь. Ҳҭәанала, уи дарбанзаалакгьы арҿиаҩы инарха арҭәгәоит, избанзар, ажәлар ргәеисыбжь знықшуа – дара есымша ирзааигәоуп. В.Аҧҳазоу ирҿиараҿы афольклор азхьаԥшра шьҭа традициахеит ҳәа ашьақәырҭәгәара – ҳара ҳзы ихадаразам, избанзар, хадара злоу – уи ашьҭақәа ҷыц иҭыҵыз ишәҟәы аҿгьы аҭыԥ амоуп, уимоу, аизга иагәылоу аҧцамҭақәа иаарылукааша акы ауп апоема «Аҿеышьашьана алԥха».

Аҧсуа жәлар рыбзазараҿы аҿы иамаз аҵакы аиҭахәара араҟа иаԥсамшәа аабоит. Избанзар, убасҟак ирацәаны иҩоуп уи атемала, аҭцааратә усумҭақәагьы налаҵаны. Даҿеакала иуҳәозар, жәытәнатә аахыс аҧсуаа ршьа иалоу аҿы абзиабара иахьагьы ишаламзыц, иалазрангьы ишьҟам. Уи атема шмызуа ҩаԥхьа агәра ҳиргеит В.Аҧҳазоу – ипоема «Аҿеышьашьана алԥха» ала.

Апоема афырхаҵа хада Алмеи уи иҿы Гәаҭеии ирыбжьоу абзиабара типра ауеит – аҿы аҧсуа ибзазараҿы иахьанзагьы пату ақәҵаны ишаарго. Ҷабыргуп, анаука-техникатә прогресс аҿиара аҧсуа ибзазашьаҿы имачымкәа аиҭакрақәа ҟанаҵоит, аха ашәышьықәсақәа иргәыларсу аҿы акульт еиқәханы иҟоуп. Имачым иахьагьы аҿыбԥаказара пату ззақәу, иагьазҽлымҳау. Аҧсуаа рҟны иахьагьы аҿы бзиа азбахә цәыругар, уи иазҽлымҳау ракәмзаргьы, иазҽлымҳахоит, убри аҟнытә уи рыхдырра иаҵацәахуп. Аҿы азбахә, ҳәарас иаҭахузеи, ҳфольклоргьы ҳлитературагьы ирныԥшуеит. Уи атема ажәып ҳәа агәааанагара узҭо ацәыԥрагьы аабом, уи азы шаҳаҭра руеит Лыхны, Мыкә уҳәа аныхәақәа раан еиуеиԥшым арыцхәқәа уҳәа инарыдҳәаланы аҿыбԥаказацәа имҩаԥырго аицлабрақәа. Аха, уажәы араҟа, ихадароу – апоет ипоема ахьынзаиқҿиаз ауп. В.Аҧҳазоу ипоезиа иаҵасуп ажәа артәара. Уи аҟазшьа ицәаҳәақәа ишырныԥшуа аҧхьаҩ игәеимҭарц залшом. Џьоукы уи аҩыза «ахьанҭара» адырбалауеит, аха, уи усцәкьа иҟамзар ҟалап. Ажәақәа, ацәаҳәақәа, адыргакәаҵәкьа налаҵаны, досу рҭыԥ аҿы иангылоу – ахшыҩцак аилкаарагьы мариоуп. Зызбахә ҳамоу апоет ипоема, ҳаиҿцәажәараан ихаҵа ишазгәеиҭаз еиԥш, «литературатә рҿиамҭаҿы цәырҵра дуны иҟамларгьы», ԥцамҭак ашьҭахь иургылаша акәзам.

Апоет ибзиазаныцәкьа иқәҿиеит ҳәа сгәы иаанагоит, аҿы аҧшәма Алмеи, уи иқәра иахҟьаны имчқәа анкәадаха, иакәиртәалоз иашьа иҧа хәычы Хьымцеи, иҿы Гәаҭеии реизыҟазаашьақәа; аҿы акәша-мыкәша иҟоу мазалатәи ашьыцрақәа; аицлабрақәа раан аҧхьахә анага ашьҭахь ашьапы шххәацыз, изыхҟьаз уаҩы изымдыруа; уи рхәышәтәырц азы иҟарҵо аҿазышәарақәа; рхы иҭамкәа, ргәы иҭамкәа аҿы шыпсыз – асиужет акомпозициа арахәыцкәа реиларсышьа. Алма аҭаацәара даламлакәа зыкәрахь инеиз уаҩуп, аҧстазаарақәы гәыгьрҭас имоуп – ииаазо иашьа иҧа Хьымцеи иҧсы злоу иҿы Гәаҭеии роуп. Ажәакала, В.Аҧҳазоу, егьырҭ ирыламҩашьо, асинтаксис ачыдарақәа зҵоу апоема шьахә аҧцара иқәҿиеит. Азныказы асиужет еиҵихцәама ҳәа агәеанызаара уоуеит уанаҧхьо, аха, ахы инаркны аҵыхәтәанынза иаҵоу адраматизм, асоциативтә знеишьақәа, афырхацәа рхәыцрала иаарԥшу, аҧхьара угәы ақәдырҿыгьуам, ахәыцрақәа уздырҵысуеит… Аҿеышьашьана Гәаҭеи иазылымҧхагәышьеит, уи еиҳагьы иарҵарит аҩымҭа асиужет, аҧхьаҩ иакәзар, афырхацәа рлахьынҵа азхәыцра агәыршагьы иззынажьуамызт. Уимоу, аҧхьаҩ днанагоит, анаҧьалбеит, алаԥш ыҟоушь ҳәа азхәыцрахьгьы. Абри аҩыза алитературатә маана, сгәанала, асахьаркыра-естетикатә гьама иазҳәоуп.

Аизга иагәылоуп, ашәҟәы злаатуа аннотациа ишахәо еиԥш, аҵыхәтәантәи ашықәсҟәа рыҩнуҟала апоет иаԥиҵаз ажәеинраалақәа, иԥсадгьыли ижәлари рышҟа имоу абзиабара, ауаҩи аҧсабареи реизыҟазаашьа, ԥхьаҟатәи аҧеиԥш азхәыцра зныԥшуа.

Ишдыру еиԥш, аамҭа философиатә категориоуп, нҵәарагьы ақәым. Нҵәара злақәым ала, уаҟа ауаҩы изыԥҵәоу ақәраҧцыра зынзаск имазоуп. Убри азы ауп, ауаҩы адунеи дықәнаҵы, санықамло азыхәан сызҟәыз адгьыл ҷьара акала сышьҭа аныстандаз ҳәа дзыгәаҭеиуа. Уи иалхәдам апоет илирикатә фырхаҵагьы абас иҳәоит:

Сышьшьылаҳауа субашам,
Аамҭа, сызуҳәо акзаҵәык:
Адәы сыкәумҵазан баша,
Сцьынцьаҿ исзамырсуазар
ҵәык. (Ад. 33).

Апоет ирҿиара аҷыдара аганкәа ируакуп, иаагозар, аҧсабара блаҵарыла агәылаԥшра, ибла ихгыло асахьақәа напшыхақә рҵыхра мацара акәымкәа, издырҵысуа ацәаныррақәа апоезиа ажәа сахьарк ала аарԥшра. Иаҳҳәап, абас еиԥш иҟоу ацәаҳәақәа: *Аҵлақәа ирыкәршоу ашьалқәа,*
Шкәакәоуп, - сыла иҭаҳәҳәоуп.
Аатраҿ, иҵәуоит ашьашьалқәа,
Иҵәыуоит рылаҕырз ҿеаҳәҳәы.
(Ад. 66).

Аиашазы иуҳәозар, зызбахә ҳамаоу аизгаҿы аҧхьаҩ имбарц залшом апеизажтә лирика аԥыжәара шамоу. Аха, еиҭаххәоит, апоет аҧсабара ашәыгақәа рҵыхраҿы мацара дшаанымгылаз. Инҭкааны иуҳәозар, хыхь ишазгәаҳҭаз еиԥш, аԥшзара иацу ахьаакәагьы ибоит. Иаҳҳәап, абас еиԥш иҟоу ажәеинраалақәа рҿы: «Азы налабеит амахә», «Анаҟә», «Азыхь ашәа», «Абҕьқәа азмыжь азамҩа рыгәзуеит», «Еинылеит аҳаскьын», «Аҿа ҵысит», «Агәил-шәҵы алахьынҵа» уҳәа убас иҵегьы. Амала, иҳәатәуп урҭ зегьы гәыҕра лахьынҵак шрымоу, наунагза акымзарак аҵәаҕәа шрыхьшьым. Ажәакала, аҧстазаара цоит, иканзахьоу аҵла бҕьы еиԥшҵәкьа агәыҕра ацәаара иахьирԥшуеит апоет.

«Зымцахә еиқәу» аизга шаҳаҵра ауеит В.Аҧҳазоу поетк иаҳасабала аҧстазаара азмыжь аҵауларахь дшыназахьоу. Апоет уи аҵаулара аҟынтәи апоезиа ахәыцра ҵаулақәа ҭигауа, иҵегьы аҧхьаҩцәа иргәырҕьалар ҳтахуп.

Виктор Кәакәасқьыр

АҢХАРА ЗГЫМ АХӘЫШҬААРА

Очамчыра араион Ҷ.Ҵьонуа ихьз зху Ҷлоутәи акультура аҩны аҟны еицырдыруа аҧсуа поет, апрозаик Ҷиҷико Ҵьонуа диижьҭеи 100 шықәса аҭра азгәаҭан.

Аҭеицәа хьзырҳәагақәа злиаахьоу, Аҧсадгьыли адоуҳатә культуреи амаҭ рзызухьоу ахатәрақәа рыла ихәыдам, амилаҭтә сахьаркыратә литература шьарда ҧхьаҟа изгаз, изырҿиаз апоетцәа, апрозаикцәа ахьиз, иахьаазаз Ҷлоу ақыҭан, аханатә еиҧш, еиқәырханы иааргоит Аҧсуара. Ахатәы бызшәа, аҭас-ақьабз, амилаҭ хаҿра аҧсуа изы уасхыруп, иҧеиҧш иахьҧшуп. Аҧсуа қыҭақәа ракәын ажәытәза аахыс Аҧсны ҭәышьаҟақәаны иаҭагылаз, ус акәхоит ҳаҧхьаҟагьы.

Аиубилеи амҩаҧгара ашҟа аапхьара рыман, уи реагьаладырхәит Аҧсны Ахада иабжьагаҩ Владимир Занҭариа, Аҧсны Ахада абызшәатә политиказы ицхырааҩ Ҭали Ҵьапуа-ҧҳа, Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Анзор Мықәба, ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа ахантәаҩы, Аҧсны жәлар рпоет Мушьни Лашәриа, Аҧсны аҭҭаарадыррақәа Ракадемиа ахада Зураб Ҵьапуа, хыҧхьазарарацәала ашәҟәыҩҩцәа, аҭарауаа, акультуреи аҟазареи русзуҩцәа, Очамчыра араион Ахадара аиҳабы Хьрыҧс Ҵьопуа, ҭара аҟәша аиҳабы Феликс Ҵьынҵьиа, ахадара егьырҭ аҭакзыҧхықәу аусзуҩцәа, Ҷлоуаа рҟнытә: ақыҭа анапхгара, абыргцәа нагақәа, аибашьра аветеранцәа, ҳаҭыр зқәу анхацәа, арҭаҩцәа, ашколхәыҷқәа. Аусмҩаҧгатә аҭакы еиҳагьы иханарҭәааит уи дахьалахәыз Ҷиҷико Ҵьонуа иҧшәмаҧҳәыс Цабу Киут-ҧҳа, ашәҟәыҩҩы игәакьацәа, иҭынхацәа.

Аиубилеитә хәылҧазы иалагаанза асасцәа идырбан акультура аҩны аҟны иаҧҭоу амузеи. Аҭзқәа рҟны иубоит ақыҭа иалҭыз ауаажәларратәи аҳәынҭқарратәи усзуҩцәа, зыхьз нагоу аҭеицәа рымацара ракәымкәа, Аҵьынҵьтәылатә еибашьра Дузза аан Аҧсадгьыл ду зхы ақәызҭаз, Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьраан иҭахаз афырхацәа. Абарҭқәа рыла убла иаахгылоит ақыҭа ажәытә-аҿатә.

Ҷиҷико Ҵьонуа ииубилеи ахьзала еиҿкааз аиқәшәара аалыртит акультура аҩны аиҳабы Лиусиа Ҵьапуа-ҧҳа. Уи инарҭбааны дазааҭгылеит ашәҟәыҩҩы иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи. Алитературатә композициа иалахәын Ҷ.Ҵьопуа иажәеинраалақәа ирыҧхьоз аҭаҩцәа.

Ақыҭа Ахадара аиҳабы Ардонбеи Инаҧшьба Ҷлоуаа рыхьзала ирҭааз зегьы бзиала шәаабеит ҳәа раҳәауа, ас еиҧш иҟоу аиқәшәарақәа аҭакы шрымоу азгәеиҭеит, еиҭагыло абиҧара аҧхьа инаргыланы, ҳажәлар рҧеиҧш лаша азы.

Ҷиҷико Ҵьонуа илшамҭақәа ирзааҭгылеит, Аҧсадгьыл ахьчаҩ, апатриот, ашәҟәыҩҩы, ауаажәларратә усзуҩы ихьз еснагь иҿырҧшыганы ишаанхо иалацәажәеит Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа ахантәаҩы Мушьни Лашәриа, ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Анзор Мықәба, Аҧсны Ахада иабжьагаҩ Владимир Занҭариа, ашәҟәыҩҩы иҭынхацәа иреиуоу Константин Кәыҭниа, апоет ажурнал «Алашара» аредактор Анатоли Лагәлаа уҳәа егьырҭгьы.

Ашәҟәыҩҩы иҧшәмаҧҳәыс Цабу Киут-ҧҳа аиубилеи еиҿызкааз, иазааҧсаз, уи зеалазырхәыз зегьы иҭабуп ҳәа ралҳәеит.

Аҭыхәтәан Очамчыра араион Ахадара аиҳабы Хьрыҧс Ҵьопуа араион анапхгареи Ҷлоуааи рыхьзала аиубилеи ашҟа имҩахыҭыз зегьы даараза иҭабуп ҳәа реиҳәеит. Даҩымсит акультуратә ҭакы змоу аусмҩаҧгатәқәа аҿар рзы аазаратә ҟазшьа шрымоу, Аҧсуара аизырҳараҿы ишыцхыраагзоу.

Аиубилеитә хәылҧазы аҟны иқәгылеит, ашәҟәыҩҩы иҩымҭақәа ирылхыз ашәақәа реиҧш, акыр аҧсуа ашәақәа нарыгзеит ақыҭа школхәыҷқәа, Очамчыра араион акультуратә ҩны аҟны еиҿкаау ансамбль «Абжьыуаа», егьырҭ ашәаҳәаҩцәа. Хымҧада, аҧхара згым акультуратә хәышҭаара ҿыцәаара ақәым.

В. Аҧҳазоу

АҞАЗАРА АХӘШЬАРА АНАМОУ

Аҧсны жәлар рартист, еицырдыруа актиор, арежиссиор Шьалуа Гыцба амилаҭтә театртә ҟазара арҿиараҿы илагалазы Аҧсны Ахада март 31 рзы инапы зҭаиҩыз Аусҧҟа инақәыршәаны, апрель 4 рзы аҳәынҭқарратә ҳамҭа «Ахьз-Аҧша» аорден аҩбатәи аҩазара инапаҿы иитеит.

Шьалуа Ҷыф-иҧа Гыцба 80 шықәса ихыҭра инамаданы аҳамҭа иҭараан атәыла Ахада иазгәеиҭеит актиор, арежиссиор илшамҭақәа, насгьы еиҭагыло аҿар реиҭаазараҿы иҵьабаа маҷымкәа ишыҟоу. Ииубилеи идылныҳәалеит иара убас Аҧсны акультуреи аҭоурыхтә-культуратә ҭынха ахьчареи рминистр Ельвира Арсалиа.

Аҧсуа спектаклькәа жәпакы рҟны арольқәа назыгзахьоу артист Аҳәынҭқарра Ахада иҭабуп ҳәа иеиҳәеит иҧсҭазаара зегьы ззикыз атеатртә ҟазара аус аҟны иааҧсара абасала ахәшьара ахьаиуз. Атеатртә ҟазара уи иҧсҭазаара акәны иҟазаауеит, ианашьоу аҳамҭа иднаҭогьы шырацәоу имзеит.

Шьалуа Гыцба далгеит Ш.Русҭавели ихьз зху Қарҭтәи атеатртә институт. С.И.Ҷанба ихьз зху Аҧсуа ҳәынҭқарратә драматә театр аҟны иқәдыргылахьоу аспектаклькәа рҟны иихәмархьоу арольқәа иреиуоуп: Смирнов (А.Чехов «Амшә»), Маркиз де Поза (Ф.Шиллер «Дон Карлос»), Дон Алансо (П.Кальдерон «Дон Алонсо»), Алиас Смырба (Г.Габуниа «Амра агыламҭаз»), Лукаш (Л.Украинка «Абна ашәа»), Осман (Р.Гамзатов «Ашьха ҭыҧҳа»), Дудкин (А.Островски «Харада ахара зду», Бамаҭ (А.Мықәба «Аламыс») уҳәа егьырҭгьы.

Еиуеиҧшым арольқәа наигзахьеит асахьаркыратә фильмқәа: «Амаза лыҧшаахқәа раамҭа», «Иҧшьоу ажьирҭа асаркьал», «Аибашьра нымҭәацызт», «Робинзон Крузо», «Мшаҧы аены», «Амзаҿа ангыло ауха», «Анцәа ҳара дҳацуп» уҳәа рҟны.

Аҟәатәи Аҧсуа жәлартә театр (ахьз ахҭан 1985 ш. рзы) ҳәа иҟаз аҟны 12 шықәса инеиҧынкыланы напхгаҩыс дыҟан, акымкәа-ҩбамкәа аспектаклькәагьы ықәиргылеит. 1998-2007 шықәсқәа раан Шә.Ҧачалиа ихьз зху акомедиа Тҟәарчалтәи атеатр напхгара аиҭон. Аратәи асценаҿы аҧсҭазаара збаз Шьалуа Гыцба иқәиргылаз аспектаклькәа иреиуоуп: Д.Гәлиа «Анаурқәа», Ш.Ҷкадуа «Ҳауа идагәада», С.Хәаҭланзиа, Хә.Ҵьопуа «Аҳ деилазгаз ауаҩы», А.Аргәын «Аеада агага».

АҬЫЖЬЫМҬА ҿЫЦҚӘА

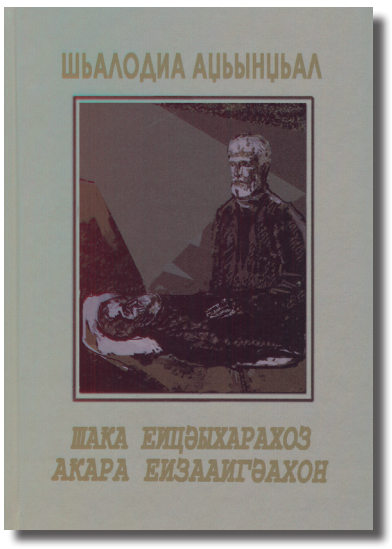

Шьалодиа Аҵьынҵьал
Шаҟа еицәыхарахоз аҟара еизааигәахон
«Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа», 2015
360 даҟьа, 500 цыра.

Д.И.Гәлиа ихьз зху Аҧсны Аҳәынҭқарратә премиеи Владимир Маиаковски ипремиеи занашьаз, ааигәа зыҧсҭазаара иалҭыз ашәҟәыҩҩы Шьалодиа Аҵьынҵьал аҭыхәтәантәи ашықәсқәа рзы инапы иҭихыз ироман ҿыц «Шаҟа еицәыхараз аҟара еизааигәахон» аҧхьаҩцәа ироуит.

Ароман ҿыц азкуп Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра (1992-1993) аан, ҳажәлар ирхыргаз, иара убас аибашьра ашьҭахьтәи аамҭазы рыҧсҭазаара. Аҩымҭа аиҿартәышьала аҧхьаҩ даднаҧхьалоит.

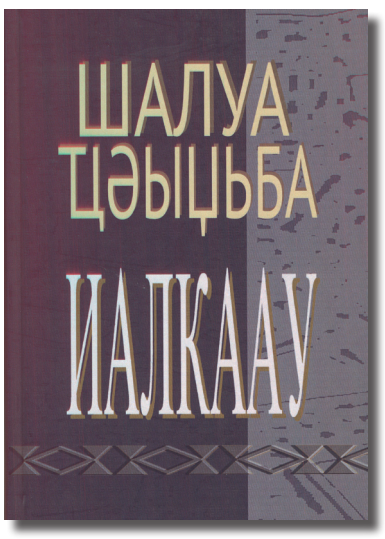

Шалуа Ҭәыҵьба
Иалкаау
«Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа», 2014

Аҧсуа поет, апрозаик Шалуа Ҭәыҵьба (1912-1987) аҧсҭазаара акыр даҟьеит, амыҟәмабарақәа ихигеит, аха арҿиара дацәхьаҭуамызт. Иҧсҭазаара ҿахҭәаанза алитература инапы алакын. Иажәеинраалақәа, ипоемақәа, иажәабжьқәа еидызкыло ишәҟәы «Иалкаау» адунеи абеит. Уи иажәеинраалақәеи иажәабжьқәеи акыр шықәса раахыс абжьаратәи ашколқәа рырҭага шәҟәқәа иргәылоуп. Урҭ рыла еиҭагыло абиҧара-ҿа раазоит.

Платон Бебиа
Уа мшыбзиа, амш бзиа!
«Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа», 2015.
504 даҟьа, 300 цыра

Д.И.Гәлиа ихьз зху Аҧсны Аҳәынҭқарратә премиа занашьоу апоет, апрозаик Платон Бебиа ишәҟәы ҿыц еиднакылоит ахәыҷқәа рзы иаҧиҭаз аҩымҭақәа. Ашәҟәы иануп ажәеинраалақәа, апоемақәа, алакәқәа, ажәабжьқәа, аиҭагақәа. Ара иҟоуп ашколқәра иаҭанамкуа, ашколқәра иаҭанакуа аиҭбацәа, аиҳабыратә классқәа рҟны итәоу рықәра ианаало аҩымҭақәа.

Аҧхьаҩцәа хәыҷқәеи ақәыҧшцәеи рзы ашәҟәы ҳамҭа бзиоуп.

Белла Барцыц
Аизга (ҩ-томкны)
Актәи атом
Ажәеинраалақәа
«Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа», 2015
608 даҟьа, 500 цыра

Белла Барцыц лҩымҭақәа (ҩ-томк) еидызкыло «Аизга» ҳәа зеиҧш хьзыс измоу актәи атом ааигәа аҧхьаҩцәа рнапаҿы ироуит. Аҭыжьымҭа иагәылоуп еиуеиҧшым ашықәсқәа раан арҿиаҩы иҭлыжьхьоу ашәҟәқәа рҟнытә иалкаау лажәеинраалақәа. Аханатә еиҧш, автор дырзышәаҳәоит лыҧсадгьыли, уи аҧсабара ҧшзеи, лыжәлар гәакьа рҟәыҭареи рразҟи уҳәа. Апоет илыцааиуеит аграждантә лирика. Лҩымҭақәа ирыҭубаауеит ауаҩра аҳаракра, агәыблра, аиашеи абзиеи рзыргара, ахәахәа аҿагылара, аҧсуаа рмилаҭ ҷыдарақәа.

МАРТ 21 — АДУНЕИЗЕГЬТӘИ АПОЕЗИА АМШ

Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла аҧшьгарала 2011 ш. раахыс ҳтәылаҿы иазгәарҭоит Адунеизегьтәи апоезиа амш. 1999 ш. Еиду Амилаҭқәа Реиҿкаара аҩнуҵҟа иҟоу аусбарҭа ҷыда ИуНЕСКО март 21 Адунеизегьтәи апоезиа иамшны ишьақәнаргылеит Ассамблеиа хада аилатәарақәа руак аҟны. Убри аахыс адунеи атәылақәа 100 инареиҳаны иазгәарҭоит апоезиа ари амшныҳәа.

Сынтәа хәышықәсоуп Аҧсны иазгәарҭоижьҭеи. Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла аҧхьаза уи мҩаҧнагеит акультуратә центр «Абаза» азал аҟны. Анаҩс — Аҧснытәи Аҳәынҭқарратә университет аҟны, иара убас Р. Ҵь. Гәымба ихьз зху Аҧснытәи Аҳәынҭқарратә филармониеи Б. У. Шьынқәба ихьз зху Аҟәатәи 1-тәи абжьаратәи ашколи рҟны. Традицианы ишьақәгылаз апоезиа аныҳәа реаладырхәуеит иара убас Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа иалоу апоетцәа.

Аҧсны апоезиа амш азгәарҭоижьҭеи хәы-шықәса аҵра ҩбаны иныҳәан апоетцәа рзы. Уажәазы уи мҩаҧган Д. И. Гәлиа ихьз зху Аҟәатәи 4-тәи абжьаратәи ашкол аҟны.

Ашкол ахь имҩахыҵит Аҧсны Ахада иабжьгаҩ, апоет Владимир Занҭариа, Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Анзор Мықәба, апоетцәа Терент Ҷаниа, Анатоли Лагәлаа, Вахтанг Аҧҳазоу, Гәында Кәыҵниа, Гәында Сақаниа, Валентин Кәаҕәаниа, Дмитри Габелиа, ашәҟәыҩҩы Владимир Басариа. Аусмҩаҧгатә реаладырхәит Аҟәа ақалақь Ахадара аиҳабы ихаҭыҧуаҩ, аҵара аусбарҭа аиҳабы Лиудмила Адлеиба.

Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгылеи 4-тәи абжьаратәи ашколи еицымҩаҧыргоз апоезиа аныҳәа иалахәын арҵаҩцәа, хыҧхьазарарацәала аҵаҩцәа, урҭ рҭаацәарақәа рхаҭарнакцәа.

Аҧсны агимн анадырҳәа ашьҭахь, еизаз минуҭк аҿымҭрала иргәаладыршәеит Аҵьынҵьтәылатә еибашьраан 1993 ш. март 15-16 рзы иҭахаз Аҧсадгьыл ахьчаҩцәа, Аҧсны Ахада, жәлар рҧыза, акомандаҟаҵаҩ хада Владислав Арзынба.

Аныҳәа азгәаҭаразы ашкол ахь имҩахыҵыз апоезиа амш рыдныҳәалауа бзиала шәаабеит ҳәа раҳәауа, «Ҳаҧсадгьыл аҭынчра агымзааит, асахьаркыратә ажәа азызкуа жәлар рыбзиабара шәаҧсахааит!», - лҳәеит ашкол анапхгаҩы Нона Ломиа-ҧҳа.

Апоезиа аныҳәа аҟны аҧхьа ажәа рыман ашколхәыҷқәа. Аклассикцәа инадыркны, ҳаамҭазтәи аҧсуа поетцәа налаҵаны ражәеинраалақәа ирыҧхьеит аиҳабыратә классқәа рҵаҩцәа: Расида Салаҟаиа, Нарҭ Ажәанба, Шьаризан Шьакаиа, Камила Чқәан, Линда Аҩзба, Алиас Кәыҵниа, Зураб Ҭыжәба, Сариа Аргәын, Елана Аҵьынҵьал, Милена Бигәаа, Арда Герхелиа. Рхатәы жәеинраалақәа ирыҧхьеит Линда Ҧлиа, Даниил Быҭәба. Аиҵбыратә классқәа рҵаҩцәа ракәзар, гәыҧ-гәыҧла асценахь ицәырҵуан, инеимда-ааимдо апоетцәа ражәеинраалақәа ирыҧхьон.

Ирзызырҩуаз ҿыцбарах ирбон ибзианы ирдыруа апоетцәа ражәеинраалақәа ирхарҵоз абжьы ҿыцқәа. Д. Гәлиа, М. Лакрба, И. Ҭарба, М. Лашәриа, В. Касланзиа, А. Лагәлаа уҳәа ражәеинраалақәа исахьаркны ирыҧхьон.

Ақәгыларақәа рыбжьара ахәыҷқәа инарыгзон аҧсуа ашәақәеи акәашарақәеи. Абасала, ажәеи ашәеи хеибарҭәаауан.

Анаҩсан ажәа рыман асахьаркыратә ажәа азҟазацәа. Рхатәы жәеинраалақәа ирыҧхьеит апоетцәа Терент Ҷаниа, Владимир Занҭариа, Гәында Кәыҵниа, Гәында Сақаниа, Анатоли Лагәлаа, Вахтанг Аҧҳазоу, Валентин Кәаҕәаниа, Дмитри Габелиа.

Апоезиа аныҳәа иалахәыз рҿаҧхьа дықәгылеит ақалақь аҵара аусбарҭа аиҳабы Лиудмила Адлеиба. «Еиҵагыло абиҧара ҿа рзы акырза аҵанакуеит ашәҟәыҩҩы лабҿаба данырбо, иҩымҭақәа ихаҭа данрыҧхьо. Абас еиҧш иҟоу аиқәшәарақәа хәарҭара рылоуп, аҵара-аазара аус иацхраауеит. Аҧхьаҟагьы ҳдоуҳатә культура аизырҳара иацхрааауа аҧшьгарақәа ҳархаҵгылоит», - лҳәеит уи.

Ацыхәтәан ашәҟәыҩҩцәа инаргаз аҳамҭақәа — аҧсуа поетцәа ражәеинраалақәа еидызкыло ашәҟәқәеи ахәыҷқәа ирызку аҭыжьымҭақәеи рызшан ажәеинраалақәа ирыҧхьаз ашколхәыҷқәа. Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла аҟнытә ашкол ҳамҭас иаҭан иара убас Аҧсны жәлар рпоет Дырмит Гәлиа ифотосахьа. Аиҿкаара бзиа аманы, алахҿыхра ацны имҩаҧысыз аныҳәа аиҿкаара иазааҧсаз зегьы иҭабуп ҳәа рарҳәеит.

Афильм ҿыц

«АЦҲА»

Аҟәатәи аҳәынҭқарратә аурыс драматә театр аҟны раҧхьаза акәны идырбан аҧсуа режиссиор ҿа Наур Гармелиа ифильм «Ацҳа». Наур макьана студентуп, Урыстәылан арежиссир изанааҭ ала иреиҳау аҵараиурҭаҿы аҵара иҵоит.

Дааразa агәахәара унамҭар ауамызт ахәаҧшцәа атеатр азал ахьыҩндырҭәааз, аҭыҧ змауз ршьапы иқәгыланы иахьахәаҧшуаз, насгьы реиҳараҩык аҿар ахьракәыз. Ари даеазныкгьы иаҳнарбоит, ақалақь иаазаз аҿар атәым культура иаҵанакуа аганахьала ирбо-ираҳауа рацәазаргьы, дара рхатә дунеи шрымоу, уи раҧсуара ишазааигәоу, рмилаҭтә доуҳатә кульура аҟны ҿыцк цәырҵыр гәыблрала ишрыдыркыло, ишырҭаху, ишазыҧшу.

Афильм «Ацҳа» асценариа авторси режиссиорси иамоу Наур Гармелиа дааразa иқәҿиеит, шьахәла игәҭакы анагзара илиршеит. Оумашәа иубаша, афильм актиорцәа зегьы занааҭла иазыҟаҵоу ракәзам, аха уи амалахазгьы ианымҧшит. Аҭыхрақәа мҩаҧысит Аҧсны мрагыларатәи ахәҭаҿы, Тҟәарчали уи акәша-мыкәшеи. Арольқәа нарыгзоит Аслан Хьиба, Беслан Гармелиа, Нури Ҵьынҵьал, Ҭенгиз Хведелизе, Иракли Ҧлиа уҳәа. Акиностудиа «Ленфильм» ала иҭыху афильм аператорс дамоуп Иван Василиев.

Арежиссиор ҿа илшеит аҧсҭазаара ахаҭа, егьа мехакы ҭбаала еиларсзаргьы, ихатәы блала агәылаҧшреи аарҧшреи. Убри азы акәхап Урыстәылан, Ханты-Мансиск имҩаҧысуаз акиноматографиатә дебиутқәа рфестиваль «Дух огня» аҟны «Бронзовая тайга» зыхьзу аҧхьахә занаршьаз.

Афильм ахәаҧшрахь инеит Аҧсны акультуреи аҭоурых-культуратә ҭынхеи рминистр Ельвира Арсалиа, аҭцаарадырреи, акультуреи, аҟазареи русзуҩцәа, амилаҭтә ҟазара абзиабаҩцәа.

Аҧсны ақыҭа кҿахаҿы инхо жәашықәса зхыҵуа арҧыси уи иаби рыкәша-мыкәша ауп ахҭыс ахьымҩаҧысуа. Аргама иубарҭоуп Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра ҕәҕәала ашьҭа шыннажьыз. Арҧыс ихатә ҧсҭазаара еиҧш, иқәра ишаҵанамкуа ала ахьанҭарақәа ижәҩа иқәҳаит, уи дазықәҧоит иаб иҧсҭазаарагьы. Игәыҭшьаагоу асахьақәа угәаҵанза инеиртә раарҧшра илшеит арежиссиор, хымҧада, ари баҩхатәроуп. Наур Гармелиа еиҳау аихьзарақәа шизыҧшу агәыҕра унаҭоит ари афильм.

Афиль Аҟәа ианыддырба ашьҭахь режиссиор ҿа дидикылеит Аҧсны Ахада Рауль Ҳаҵьымба, ақәҿиарақәагьы изеиҕьеишьеит.

Афильм азыргара иадгылеит амобилтә еимадара «Аҟәафон».

Агазеҭ «ААМҬА» аҭыҙҭыҧ: Аҟәа ақ., Зиҙариа имҩа, 2

Аредактор хада **Вахтанг АҦҲАЗОУ**
Аредакциа ахеилак: Алықьса ГОГӘУА, Анатоли ЛАГӘЛАА, Анзор МЫҚӘБА, Даур НАҶҞЬЕБИА, Зураб ҶЬАПУА, Терент ҶАНИА

Акомпиутер ала аиқәыршәаҩ Адамыр БЕРЕНҶЬИ
email: aamta-gaz@yandex.com

Агазеҭ мызкы знык иҭыҵуеит
Ател. 771-08-80

Аҧсны Аҳәынҭқарра Аиустициа Аминистрра аҟны ашәҟәы иҭаҩуп 24.04.2013ш. Аҭаҩратә № 71. Адҵа № 81.

2,5 кьыҧхь бҕьыц. Атираж – 500 ц.